

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

Educació per a la **Convivència**

*Aprenem actituds,
valors i normes.*

Antonio Vallés Arándiga

Coordinació i correcció: Equipo Marfil

Disseny gràfic i maquetació: Equipo Marfil

Il·lustració:

- 1r: Patricia Beneyto Picó
- 2n: Esperanza Martínez Molina
- 3r: Enrique Climent Llopis
- 4t: Enrique Climent Llopis
- 5é: Fran Parreño
- 6é: Esperanza Martínez Molina

© Editorial Marfil, S.A.

© Antonio Vallés Arándiga

Fotomecànica, Fotocomposició i Impressió:
Artes Gráficas Alcoy, S.A.U. • Sant Eloi, 17 • 03804 ALCOI

Edita:
Editorial Marfil, S.A.
C/ Sant Eloi, 17
Tel.: 96 552 33 11 • Fax: 96 552 34 96
www.editorialmarfil.com
03804 ALCOI

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra sols es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, llevat de les excepcions previstes per la llei. Si necessita fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra s'ha d'adreçar a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org).

Producte
Ecològic

ÍNDEX

1. LA CONVIVÈNCIA ESCOLAR	5
2. FONAMENTS DEL PROGRAMA DE CONVIVÈNCIA ESCOLAR	7
3. OBJECTIUS PER A L'EDUCACIÓ PRIMÀRIA	12
4. UNITATS DIDÀCTIQUES DE CADA CURS	12
4.1 Unitats del primer curs d'Educació Primària	
4.2 Unitats del segon curs d'Educació Primària	
4.3 Unitats del tercer curs d'Educació Primària	
4.4 Unitats del quart curs d'Educació Primària	
4.5 Unitats del cinqué curs d'Educació Primària	
4.6 Unitats del sisé curs d'Educació Primària	
5. OBJECTIUS PER AL PRIMER CURS	15
5.1 Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Primer curs	
5.2 Criteris d'avaluació del primer curs	
6. OBJECTIUS PER AL SEGON CURS	17
6.1 Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Segon curs	
6.2 Criteris d'avaluació del segon curs	
7. OBJECTIUS PER AL TERCER CURS	19
7.1 Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Tercer curs	
7.2 Criteris d'avaluació del tercer curs	
8. OBJECTIUS PER AL QUART CURS	24
8.1 Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Quart curs	
8.2 Criteris d'avaluació del quart curs	
9. OBJECTIUS PER AL CINQUÉ CURS	32
9.1 Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Cinqué curs	
9.2 Criteris d'avaluació del cinqué curs	
10. OBJECTIUS PER AL SISÉ CURS	39
10.1 Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Sisé curs	
10.2 Criteris d'avaluació del sisé curs	
11. METODOLOGIA. ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES GENERALS	46
11.1 Estructura de les unitats. Propostes didàctiques	
11.2 Presentació	
11.3 Desenvolupament de la unitat	
12. ADAPTACIÓ I ATENCIÓ A LA DIVERSITAT	48
13. TEMPORALITZACIÓ	50
ANNEX. MODELS D'UNITATS DIDÀCTIQUES	51
BIBLIOGRAFIA	72

1. INTRODUCCIÓ

La convivència escolar

Aprendre a conviure és un objectiu necessari per al desenvolupament integral de la personalitat dels alumnes. La convivència amb les persones que ens envolten exigeix un exercici de desenvolupament i maduresa personal que no resulta gens fàcil a la llum de les evidències proporcionades pels nombrosos estudis sobre la violència escolar, de l'assetjament entre estudiants i altres problemes de disruptivitat que alteren la necessària convivència pacífica que ha de caracteritzar la vida diària a l'aula. En els últims anys han estat nombroses les institucions que han informat de l'estat de la qüestió sobre aquesta problemàtica als centres escolars. Per exemple, l'informe Cisneros, informes del Defensor del Menor, els Observatoris per a la Violència Escolar, entre altres nombroses investigacions.

Conviure pacíficament exigeix aprendre a relacionar-se amb qui es comparteix diàriament alguna cosa en comú. En el cas de les relacions entre iguals: alumne-alumnes i de les relacions alumnat-adults-professorat en l'actual escenari que constitueix el centre escolar exigeix posar en funcionament programes educatius dirigits expressament a aconseguir l'aprenentatge de la Convivència Escolar, igual que s'ensenya qualsevol altra àrea del currículum ordinari: Llengua, Matemàtiques, Ciències, etc. No obstant això, lamentablement, aquest aprenentatge "curricular" d'Educació per a la Convivència no té un desenvolupament equiparable en mitjans, recursos i temporalització a les matèries anteriorment ressenyades. Però l'exigència està present. És necessari que l'alumnat aprenga continguts "convivencials" i "relacionals" per a aconseguir les competències cognitives, socials i emocionals que són necessàries per a conviure pacíficament al centre escolar, i constituirà aquesta convivència un marc per al desenvolupament integral de la pròpia personalitat, objectiu aquest que sol estar present en pràcticament totes les reformes educatives que s'han produït en les últimes dècades.

L'alumnat aprèn a socialitzar-se en diferents medis. Al si familiar es produeix un aprenentatge d'actituds, valors i normes que els xics i xiques apliquen conductualment a les interaccions amb els altres, a resoldre els conflictes que puguin produir-se en altres escenaris. Un d'aquests escenaris és el centre escolar. L'escola és l'establiment educatiu on l'alumnat viu moltes hores diàries i molts dies a l'any, de tal manera que és en aquesta interacció quotidiana on també han d'aprendre's actituds, valors i normes que els servisquen per a regular la convivència.

L'aprenentatge de la convivència comporta necessàriament, com qualsevol altra acció humana, un contingut emocional que ha de formar part de la competència de l'alumne/a per a relacionar-se amb els altres. Ens estem referint a mostrar-se empàtic, a saber identificar les seues emocions i sentiments i els dels altres, augmentar la seua comprensió emocional i regular reflexivament les emocions negatives com la ira/enuig/por i altres estats d'ànim negatius que solen estar presents en la conflictivitat que es genera al centre escolar. Aquest aprenentatge emocional és un repte important per al professorat i demana la posada en pràctica d'una alfabetització emocional que complemente o s'integre en els continguts de l'Educació per a la Convivència Escolar.

Molts comportaments conflictius de l'alumnat són explicats per una inadequada gestió de les emocions i per l'expressió (tendències d'acció, comportaments que es deriven de l'estat emocional) inadequada (irrespectuosa)

d'aquestes. Quan un alumne/a vol satisfer la necessitat emocional de sentir-se acceptat pel grup d'iguals i mostra un comportament disruptiu, es podria dir que l'expressió de la seua necessitat emocional triada (fer favades, molestar, interrompre...) és equívoca per a la convivència escolar. Indubtablement totes les persones tenen unes necessitats emocionals que es consideren bàsiques, com ara l'acceptació, l'admiració, el reconeixement, la seguretat, l'afecte, el respecte, etc. No obstant això, un problema important en l'àmbit de la convivència escolar és el comportament que alguns alumnes manifesten per a intentar satisfer aquestes necessitats emocionals. Un repte educatiu hauria de ser que l'alumnat conflictiu, problemàtic, disruptiu i també la generalitat de l'alumnat, desenvolupara competències metacognitives que els permetera formular-se aquestes preguntes: Què puc fer jo per a satisfer la meua necessitat de ser acceptat, reconegut, estimat, respectat...? El que faig –el meu comportament– permet als altres el mateix? De la mateixa manera, aquest alumne "metacognitiu" hauria de donar respostes a preguntes com ara: Per a ser acceptat, estimat, reconegut, sentir-me segur, rebre elogis, ser admirat.... Puc optar per: a), b), c), d); és a dir, ampliar la capacitat cognitiva a valorar els comportaments propis que poden donar lloc a la satisfacció de les esmentades necessitats emocionals i a valorar l'abast o repercussió en els altres.

D'altra banda, en aquest escenari de socialització que és la convivència diària, la diversitat de l'alumnat, a més de les seues necessitats emocionals, es manifesta en aspectes com l'autoconcepte i l'autoestima, els trets de personalitat, les metes i afanys personals que donen lloc a les seues motivacions cap a unes o altres tasques. Tot això dóna lloc a les diferents relacions interpersonals (relacions d'amistat *versus* de confrontació). De la mateixa manera, la percepció de la competència personal en l'àmbit acadèmic (percepció de competència en l'aprenentatge *versus* percepció de fracàs escolar) dóna lloc a comportaments diferencials en la convivència diària. Així per exemple, ben sovint els alumnes amb baixa autopercepció de competència personal presenten un nivell notable de disruptivitat (molèsties als companys, negació a fer la tasca escolar, incompliment de les normes de convivència, oblit dels materials, etc.). Des del punt de vista emocional, és el sentiment de frustració el que originaria reaccions d'hostilitat cap als altres. L'estabilitat emocional és un tret de personalitat fonamental per a l'aprenentatge escolar i per a aprendre a tolerar la frustració, ja siga la produïda per la no consecució dels objectius personals com les provocades pels comportaments dels altres.

Tots aquests components cognitius i emocionals breument ressenyats donen lloc a orientar el sentit de les relacions interpersonals que l'alumnat estableix amb els altres companys i companyes, de manera que es produeixen relacions de tot tipus: de domini-submissió (especialment en els casos d'assetjament escolar), d'agressivitat, d'inhibició (fuga, fugida, evitació de companys), de col·laboració/amistat, d'indiferència/estima, etc. Aquestes relacions interpersonals que s'estableixen donen lloc a determinats estats d'ànim. Així per exemple, és fàcil imaginar quines emocions i sentiments es produeixen en un alumne/a quan aquest és rebutjat pels altres, quines emocions viu un alumne/a que és assetjat, quins sentiments desperta l'alumne/a que es comporta de mode subjugador, etc.

Aquesta casuística ressenyada està presentada en la convivència diària del centre i forma part d'un aprenentatge que els alumnes han d'aconseguir. És necessari educar per a aquesta convivència emocionalment intel·ligent, socialment, respectuosament i comportamentalment facilitadora de les bones pràctiques en les relacions entre companys i amb el professorat.

La necessitat de donar resposta educativa a totes aquestes necessitats en la convivència en els centres escolars ha donat lloc en l'última dècada a la posada en pràctica de nombrosos programes de provada eficàcia en l'aportació de recursos pedagògics i psicològics al professorat per a regular les relacions interpersonals i afrontar els casos de *bullying*. Tal és el cas de les investigacions desenvolupades per exemple per Calvo i Ballester (2007), Cerezo (2000); Fernández (1999), Jares (2001), Olweus (1990), Ortega (1990, 1992, 1995, 2000, 2002), Torrego, (2000); entre altres molts. També, nombrosos estudis de les Administracions educatives i entitats

socials han posat en relleu la necessitat de continuar i ampliar els programes dirigits a reduir els índexs d'assetjament entre escolars i propiciar un bon clima de centre. Aquest és el cas de les dades oferides en l'informe Cisneros, INCIE, l'informe del Defensor del Poble, comunitats autònomes i organitzacions sindicals.

Aquestes investigacions han donat lloc a la implementació de programes educatius com el **Proyecto Sevilla/Andalucía Anti-Violencia Escolar** (SAVE, ANDAVE) (Ortega, 1998), **Un día más** (Oficina del Defensor del Menor) (Fernández, 1998), **Aprendizaje Cooperativo y Prevención de la Violencia** (Díaz-Aigualit, 1998), i altres programes més recents com: **Programa Valor** (Associació Aragonesa de Psicopedagogia), **Convivir es vivir** (Comunitat de Madrid), **Proyecto Atlántida** (CC.OO., 2002), **Programa PREVI** (Conselleria Educació GVA, 2005), **La Educación Entre Pares, Los Modelos del Alumno ayudante y mediador escolar** (Fernández, 2005), **La Mediación Escolar Como Alternativa Crítica**, (Herrero Yuste, 2006), entre altres molts.

Més recentment, s'han desenvolupat els observatoris de la Violència Escolar i s'ha legislat la preceptivitat d'elaboració per part dels centres educatius del Pla de Convivència Escolar que done resposta eficaç als problemes de conflictivitat que puguin produir-se a l'escola. Com a conseqüència de tot això, s'han usat en els últims anys programes específics dirigits a millorar la conflictivitat escolar. Els programes d'habilitats socials, ja considerats clàssics, s'han implementat per a l'aprenentatge de les destreses assertives verbals i no verbals en l'alumnat per a millorar la comunicació interpersonal i resoldre conflictes mitjançant les habilitats conversacionals del diàleg respectuós. De la mateixa manera, els Programes d'Autoestima s'empren per a desenvolupar la dimensió cognitiva de l'alumnat sobre l'autopercepció i de l'autovaloració adequada i ajustada a les seues característiques personals. També els programes de mediació estan sent de gran utilitat per a entrenar alumnes i professors com a experts resolutors dels conflictes que es produeixen en el marc escolar. La dimensió emocional també està tenint el seu protagonisme en aquest enfocament de programes per a la convivència escolar. Els programes d'Intel·ligència Emocional (veg., Bisquerra, 2000; DIE, Vallés y Vallés, 1999; p. e., entre altres molts) han tractat d'implementar l'alfabetització emocional a l'escola.

La integració dels "efectes benèfics i preventius" d'aquests programes pretén donar respostes a les carències o caïres conductuals, cognitius i emocionals que caracteritzen l'alumnat agressiu, violent, irrespectuós..., que amb el seu comportament deteriora la convivència escolar.

El Programa d'Educació de la Convivència Escolar empra el model cognitiu de solució de problemes, incorporant, al seu torn, elements emocionals (habilitats empàtiques i coneixement vocabulari emocional intra-personal i interpersonal) i elements conductuals mitjançant propostes d'activitats de *role play*, pràctiques de les habilitats i treball cooperatiu.

2. FONAMENTS DEL PROGRAMA DE CONVIVÈNCIA ESCOLAR

El Programa d'Educació per a la Convivència Escolar està fonamentat conceptualment en els postulats psicològics del model de Solució de Problemes (SP) com a procediment aplicat a la solució de la conflictivitat social, que va ser desenvolupat per Spivack, Platt i Shure (1976) i d'Zurilla i Golfried (1971) i posteriorment per Nezu i d'Zurilla (1989). La SP està dirigida a capacitar al subjecte en l'afrontament de les situacions conflictives que es produeixen en les relacions interpersonals. Ha tingut una àmplia aplicació a l'àmbit educatiu en xiquets i adolescents i s'han generat nombrosos Programes d'entrenament que han emprat com a escenari les situacions-

conflicte El medi escolar, en el qual es produeixen conflictes de disruptivitat de l'alumnat, d'assetjament i victimització, de violència, etc. (Vallés y Vallés, 1999).

La Solució de Problemes és un procés conductual, manifest o cognitiu, que fa que estiga disponible una varietat d'alternatives de resposta potencialment eficaç per a enfrontar-se a situacions problema, i augmenta la probabilitat de seleccionar la resposta més eficaç entre les distintes alternatives (d'Zurilla i Goldfried, 1985). També se l'ha descrit com "El procés cognitiu-afectiu-conductual a través del qual l'individu, o un grup, identifica o descobreix mitjans efectius d'enfrontar-se amb els problemes que es troba en la vida de cada dia. Aquest procés inclou tant la generació de solucions alternatives i la presa de decisions o elecció conductual" (Becoña, 1993; p. 174).

La metodologia que utilitza el programa d'Educació per a la convivència està fonamentada en la SP, i segueix les fases següents:

1. Orientació cap al problema. Sensibilització a l'alumne de la importància que té per a la convivència escolar el problema-conflicte que s'analitza.

2. Definició i formulació del problema.

És fonamental la identificació exhaustiva i analítica dels elements que constitueixen el problema-conflicte (entre companys o alumne-professor). Aquests elements que cal considerar són:

- a) Els antecedents que han generat el conflicte (comportament disruptiu a classe, conductes violentes, deteriorament de materials, assetjament, amenaça, etc.).
- b) Quines són les reaccions o respostes conductuals (d'evitació, d'enfrontament,...) dels protagonistes que intervenen en el conflicte. Així, per exemple, en una situació d'assetjament o amenaça intervenen l'assetjador, la víctima i els observadors, si és el cas, actius o passius.
- c) Els pensaments i verbalitzacions que es produeixen en la situació conflictiva: quines són les creences i atribucions cognitives que sustenten la manera de reaccionar que té cada un en el conflicte. Habitualment se sustenten creences errònies i caïres de pensament com les sobregeneralitzacions, atribucions inexactes, raonaments arbitraris i emocionals, entre altres molts; creant-se expectatives poc raonables, alimentades per estats d'ànim com l'ansietat, el temor, la ràbia/ira, etc.
- d) Les emocions i els estats d'ànim que es produeixen en les persones que protagonitzen el conflicte: La por o l'ansietat de la víctima, l'autocomplaença de l'assetjador pel reforçament social dispensat, per exemple. Aquests estats emocionals impedeixen raonar objectivament sobre el propi conflicte i la seua eficaç resolució i provoquen comportaments de fugida, evitació, enfrontaments agressius i/o disruptivitat habitual.
- e) Els factors morals també intervenen en el conflicte-problema. Cada protagonista pot sustentar diferents valors que justifiquen (o pseudojustifiquen) el seu comportament o reacció davant del conflicte. El sistema de creences i valors de l'individu és el que li permet entendre què està bé fer i què no està bé, què és el que és adequat i el que és inadequat (i açò sol ser diferencial en nombrosos individus, en funció dels valors personals, familiars, cultura, historial de vida, etc.). No obstant això, i a pesar de les diferències morals existents entre els protagonistes del conflicte-problema és necessari compartir l'acord sobre valors humans fonamentals que s'han de tenir presents en qualsevol situació: tolerància, cooperació, responsabilitat, justícia...

3. Generalització de solucions alternatives.

Les anàlisis de les fases anteriors preparen o faciliten al subjecte a suggerir probables solucions al conflicte, analitzant les conseqüències probables que cada una pugui tenir per a poder triar posteriorment la més adequada.

4. Presa de decisions.

És la fase en què ja es té la informació suficient per a triar quina és la solució que millor solucionarà el conflicte-problema, tenint en compte els principis o valors següents:

- Raonable
- Justa
- Que resolga el conflicte
- Que beneficie a tots

5. Execució i verificació de la solució.

La presa de decisió respecte a la hipotètica solució més adequada ha de ser posada en pràctica i provada. Si és efectiva, s'empra com a comportament que cal emprar per a resoldre satisfactòriament el conflicte. Si no ho és, ha d'optar-se per canviar de solució i triar una altra alternativa de les que s'hagen proposat en les fases anteriors.

La resolució de problemes en els conflictes interpersonals fomenta l'anàlisi reflexiva de les situacions interactives i permet disminuir la impulsivitat per a aconseguir una millor avaluació de les conseqüències que poden derivar-se en les situacions de conflicte.

Els objectius de l'entrenament en SP per a la Resolució de Conflictes són:

1. Afrontar eficaçment els conflictes interpersonals mitjançant habilitats de resolució pacífica i respectuosa.
2. Prevenir l'aparició de conflictes interpersonals en les relacions habituals entre companys i adults.
3. Desenvolupar el valor del respecte mutu com a fonament de la convivència pacífica entre iguals i adults.
4. Aprendre a controlar les reaccions conductuals associades a l'emoció d'ira/envuig.

Un guió complementari per a l'aplicació de les fases de la SP a una situació de conflicte entre dos alumnes és el següent:

FASES	ÍTEMS/PREGUNTES
Plantejament del problema	<ul style="list-style-type: none"> · Què estava ocorrent? · Quin és el teu punt de vista sobre el problema? · Quin és el teu?
Presa de perspectiva	<ul style="list-style-type: none"> · Com s'estava sentint aquest xiquet? · Quines emocions tenia? · Com et sentiries tu si és el cas ...?
Atribucions causals	<ul style="list-style-type: none"> · Per quins motius el xic es portava d'aquesta manera? · Què hagueres fet tu si et sentires així?
Consciència d'objectius personals	<ul style="list-style-type: none"> · Què estaria pensant? · Què és el que pretendria portant-se així?
Autoavaluació anticipada	<ul style="list-style-type: none"> · I creus que ho va aconseguir? · Quines conseqüències haurà tingut?
Pensament reflexiu, autocontrol	<ul style="list-style-type: none"> · Quina altra cosa es podria fer per a aconseguir els seus propòsits i seguir les normes de respecte?

Com es pot veure, cada una de les fases està dirigida al desenvolupament d'habilitats interpersonals com: el pensament de solucions alternatives i el pensament conseqüencial, la sensibilitat cognitiva davant de l'existència de problemes interpersonals, la presa de perspectiva interpersonal i el pensament causal social.

En l'àmbit educatiu s'han desenvolupat amb èxit programes d'entrenament en aquesta línia (Becoña i Gutiérrez-Moyano, 1987; Pelechano 1984; Spivack et al., 1976; Vallés, 1999; entre altres). Els xiquets rebutjats, tendents a l'agressivitat reactiva són els principals beneficiaris d'una intervenció centrada en les habilitats de solució de problemes, incloent el pensament conseqüencial i el pensament mitjans-fins, ja que aquests xiquets no consideren les conseqüències de la seva conducta agressiva a llarg termini, i són incapaços de generar alternatives eficaces no agressives per a obtenir les metes adequades (Gil, Llácer y Miranda, 1992; p. 230).

A manera de resum, les Tècniques de Solució de Problemes amb gran base cognitiva permeten ensenyar raonaments lògics, corregir els pensaments erronis o negatius i aplicar-los a les situacions de conflicte en l'escenari escolar. Les tasques concretes que han de realitzar-se, com ja ha quedat exposat són:

- A. Reconeixement del problema o situació-conflicte sense respondre emocionalment. Autocontrol de l'estat emocional.
- B. Definir el problema-situació conflictiva amb la major quantitat de dades possibles, amb totes les seues característiques i comportaments que hi convergeixen.
- C. Generar alternatives de conductes adequades per a la resolució del problema (conflicte).
- D. Prendre decisions respecte a seleccionar la millor solució o comportament desitjable que resoliria satisfactòriament el conflicte.
- E. Comprovar que la solució triada i aplicada és l'adequada i funciona correctament.

Per a l'aplicació didàctica, la seqüència de la SP aplicada a la Resolució de Conflictes seguirem les fases següents:

Quin és el problema-conflicte? Identificació

- Presentar el problema que s'ha de treballar. El professor informará l'alumnat, mitjançant exemples, de la importància que té la prevenció i la solució dels problemes que tenim amb els altres, ja que permetrà una millor convivència entre els companys i els professors, afavorint i creant un bon clima de classe, on siga possible, mitjançant el respecte als altres, l'aprenentatge i la cordialitat.
- Fomentar que l'alumnat aporte dades sobre la situació, d'acord amb les experiències personals que han tingut en circumstàncies semblants. Han de reflectir l'estat d'ànim, emocions i sentiments produïts pel problema en cada una de les parts. L'empatia o capacitat per a posar-se en lloc de l'altre haurà de ser fomentada al màxim a través de simulacions cognitives. Es tracta de conèixer bé com se sent l'altra persona en el conflicte; aspecte aquest de difícil accés quan les emocions d'ira/enuig, por/temor/ansietat estan presents en el conflicte.
- Expressar els pensaments que es tenen i els motius que els indueixen que es produïska el conflicte. L'actuació didàctica del professorat anirà encaminada a dirigir i a modular l'aportació d'iniciatives i comentaris per part de cadascun dels alumnes.
- Relatar experiències d'identificació i descripció correcta de conflictes per part d'alumnes hàbils en la comunicació, que es constituïsquen en models a observar pels companys en la seua competència descriptiva.

Un alumne que haja tingut una experiència semblant al conflicte treballat, pot expressar com va ser capaç d'identificar-lo i descriure'l correctament, perquè l'ajudara a generar solucions possibles.

Proposar nombroses solucions

- Proposar diverses solucions en cada situació problema per a la resolució feliç i respectuosa del conflicte. L'alumne pot aportar aquelles altres que la seua creativitat o enginy li permeten, fent referència, també, a la seua experiència personal i al modelatge exercit per altres companys quan hagen "ideat" algunes solucions per a resoldre els seus conflictes.
- El professor pot propiciar o monitoritzar una escenificació (*rol play* o assaig de conducta) en la que un alumne de la classe, a què denominarem "expert" en l'elaboració de solucions, verbalitza o exposa com ho va fer (model a imitar). A continuació, la resta dels alumnes poden verbalitzar les seues solucions tenint com a referència el model (alumne) anterior.
- La posada en comú i el debat de les solucions proposades pels alumnes pot realitzar-se d'acord amb la tècnica de dinàmica de grups establida pel professor a l'aula (Phillips 6.6., Assemblea, Treball cooperatiu, etc.).

Les conseqüències de cada solució

- Valoració de les solucions proposades en les fases anteriors. S'analitzen els avantatges i els desavantatges (conseqüències positives i negatives, millors o pitjors) físiques i emocionals que poden produir-se, tant per a ells mateixos com per a les altres persones que intervinguen en el conflicte.

La millor solució. Aplicació

- En aquesta fase es presenta de nou la situació-conflicte que ha sigut el motiu de treball en la unitat, amb les solucions proposades, i que ja s'han analitzat prèviament les seues possibles conseqüències. Els alumnes han de triar la millor solució possible per a posar-la en pràctica i aplicar-la a la situació conflictiva.
- Retroalimentació a la intervenció dels alumnes. En totes i cada una de les fases descrites, el professorat pot proporcionar a l'alumnat *feedback* positiu o correctiu, si és el cas, sobre les seues conductes d'identificar i definir bé els problemes, sobre la generació de nombroses solucions, sobre l'anàlisi de les seues conseqüències i sobre l'elecció de la millor.
- Reforçament social. És aconsellable, també, que el/la tutor/a incloga el reforç social amb comentaris positius sobre les habilitats manifestades per l'alumnat i, sobretot, quan les apliquen a les situacions quotidianes reals en les quals es produïsquen conflictes i problemes d'interacció entre els mateixos companys de classe i amb les persones adultes.
- Generalització. Les habilitats adquirides en el programa d'Educació per a la Convivència Escolar haurien de generalitzar-se a tot el centre educatiu, al context familiar i a tots els àmbits en què es mouen els alumnes. Aquesta fase és, sense cap dubte, la que ofereix més dificultats. No obstant això, perquè això siga possible, se'ls ha d'oferir als estudiants pautes o orientacions que els induïsquen que s'apliquen els aprenentatges aconseguits a aquelles situacions problemàtiques en tots els contextos indicats. Aquestes pautes o orientacions poden ser les següents: autoobservacions, autovaloracions i autoreforçament del propi comportament adequat en situacions conflictives, observació de comportaments dels altres, anàlisi dels conflictes i les seues conseqüències en la premsa, en revistes i en altres mitjans de comunicació.

3. OBJECTIUS PER A L'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

Els objectius generals que s'han d'aconseguir en l'etapa educativa de l'Educació Primària són:

1. Desenvolupar les capacitats cognitives de:
 - Pensament de perspectiva
 - Pensament causal
 - Pensament conseqüencial
 - Pensament alternatiu
 - Pensament de mitjans-fins
2. Desenvolupar les capacitats emocionals de percebre, avaluar, expressar, comprendre, analitzar i regular les emocions personals.
3. Comprendre les emocions dels altres.
4. Desenvolupar competències socials de coneixement del grup i de les normes d'interacció que regulen la convivència escolar.
5. Aconseguir destreses comunicatives per a la prevenció i resolució dels conflictes interpersonals.
6. Comportar-se d'acord amb els valors de tolerància, cooperació, solidaritat, justícia i responsabilitat.
7. Desenvolupar comportaments de prosocialitat.
8. Desenvolupar les habilitats d'autocontrol comportamental: autoobservació, control dels impulsos i tolerància a la frustració.

4. UNITATS DIDÀCTIQUES DE CADA CURS

4.1. Unitats del primer curs d'Educació Primària

- UNITAT 1. ANEM AL COL·LE A PASSAR-S'HO BÉ
- UNITAT 2. LES NORMES DE LA CLASSE
- UNITAT 3. ESTEM BÉ EN LA CLASSE... I EN EL COL·LEGI
- UNITAT 4. SENSE ENFADAR-SE
- UNITAT 5. RESPECTE A ...
- UNITAT 6. QUÈ PASSA EN LA CLASSE?
- UNITAT 7. QUAN HI HA UN PROBLEMA... BUSQUEM SOLUCIONS
- UNITAT 8. QUÈ FA LA TORTUGA?

4.2. Unitats del segon curs d'Educació Primària

- UNITAT 1. BENVINGUTS AL COL·LEGI
- UNITAT 2. CONVIURE A CLASSE
- UNITAT 3. FER UNES NORMES
- UNITAT 4. QUE BÉ S'ESTÀ A CLASSE!... SENSE SOROLLS
- UNITAT 5. TINC UN PROBLEMA AMB...
- UNITAT 6. AIXÍ SÍ... AIXÍ NO
- UNITAT 7. QUÈ FAS? QUÈ PENSES? COM ET SENTIS?
- UNITAT 8. JUGUEM A LA TORTUGA

4.3. Unitats del tercer curs d'Educació Primària

- UNITAT 1. MOLESTAR, PER A QUÈ?
- UNITAT 2. AMB CURA!
- UNITAT 3. DE VEGADES ENS ESPANTEN
- UNITAT 4. ELS QUI BUSQUEN BARALLES
- UNITAT 5. ENS ENTENEM SENSE CRIDAR
- UNITAT 6. SENSE ESPENTAR, XAVAL!
- UNITAT 7. AMB ATENCIÓ
- UNITAT 8. NINGÚ NO EM FA CAS
- UNITAT 9. ENTRANT A CLASSE
- UNITAT 10. JUGUEM SENSE MOLESTAR-NOS
- UNITAT 11. ENS AGRADA UNA CLASSE TRANQUIL·LA
- UNITAT 12. AMB RESPECTE
- UNITAT 13. JOC PER A TOTS
- UNITAT 14. ÀNIM, TU POTS!
- UNITAT 15. CUIDEM EL COL·LEGI
- UNITAT 16. AMB TRANQUIL·LITAT ESTEM A GUST
- UNITAT 17. A QUI AJUDE JO?
- UNITAT 18. QUÈ ET PASSA?
- UNITAT 19. ÉS JUST AIXÒ?
- UNITAT 20. TOTS IGUALS. TOTS DIFERENTS

4.4. Unitats del quart curs d'Educació Primària

- UNITAT 1. AMB SINCERITAT
- UNITAT 2. QUIN RESPECTE!
- UNITAT 3. UNA CLASSE SOROLLOSA
- UNITAT 4. EL MEU TORN
- UNITAT 5. CONVIURE EN PAU
- UNITAT 6. ENS RESPECTEM TOTS
- UNITAT 7. SENSE MOLÈSTIES
- UNITAT 8. JUGANT, PERÒ SENSE MOLESTAR
- UNITAT 9. CONVIU SENSE BARALLES
- UNITAT 10. AMB DIÀLEG SE SOLUCIONA
- UNITAT 11. COM ENTREM I EIXIM?
- UNITAT 12. BROMES PESADES NO, PER FAVOR!

- UNITAT 13. TOTS JUGUEN
- UNITAT 14. PARLANT AMB RESPECTE
- UNITAT 15. SENSE ENFRONTAMENTS, DIALOGANT
- UNITAT 16. AJUDANT ELS ALTRES
- UNITAT 17. UN COL·LEGI NET
- UNITAT 18. I SI PERDEM? NO PASSA RES
- UNITAT 19. SOM BONS COMPANYS
- UNITAT 20. RESPECTANT LES COSES DELS ALTRES-I
- UNITAT 21. RESPECTANT LES COSES DELS ALTRES-II

4.5. Unitats del cinqué curs d'Educació Primària

- UNITAT 1. SENSE MOLÈSTIES, PER FAVOR!
- UNITAT 2. AMB BONES MANERES
- UNITAT 3. MILLORANT EL DIÀLEG
- UNITAT 4. CONVIVINT AL PATI
- UNITAT 5. SENSE BARALLES, DIALOGANT
- UNITAT 6. SENSE ENFRONTAMENTS A CLASSE
- UNITAT 7. GUARDANT TORN
- UNITAT 8. SENSE PROBLEMES A CLASSE
- UNITAT 9. QUÈ BÉ TINDRE AMICS!
- UNITAT 10. SENSE PRESSA, AMB CALMA!
- UNITAT 11. JOCS SENSE VIOLÈNCIA
- UNITAT 12. AMB TOLERÀNCIA
- UNITAT 13. ELS DRETS PER A TOTS
- UNITAT 14. RESPECTANT LES DIFERÈNCIES
- UNITAT 15. CUIDANT LES COSES

4.6. Unitats del sisé curs d'Educació Primària

- UNITAT 1. QUAN ALGÚ SE SENT SOL
- UNITAT 2. UNES BONES NORMES DE CONVIVÈNCIA
- UNITAT 3. COM ET SENTS
- UNITAT 4. AMB TRANQUIL·LITAT I SENSE PRESSES
- UNITAT 5. CUIDEM EL COL·LEGI
- UNITAT 6. SENSE GROSSERIES, PER FAVOR
- UNITAT 7. SENSE MALTRACTAMENTS
- UNITAT 8. JO ET RESPECTE I TU EM RESPECTES-I
- UNITAT 9. JO ET RESPECTE I TU EM RESPECTES-II
- UNITAT 10. SABEM PARLAR BÉ
- UNITAT 11. LES MENTIDES NO SERVEIXEN
- UNITAT 12. SOM TOLERANTS
- UNITAT 13. ELS DRETS DE TOTS
- UNITAT 14. SENSE VIOLÈNCIA, PER FAVOR
- UNITAT 15. SOM DIFERENTS, SOM IGUALS

5. OBJECTIUS PER AL PRIMER CURS

1. Sentir-se emocionalment bé en la convivència diària a l'aula i al centre escolar.
2. Analitzar les situacions conflictives pròpies de les relacions entre companys.
3. Percebre la necessitat de disposar d'unes normes de funcionament a l'aula que regulen la convivència entre l'alumnat i el professorat.
4. Disposar de recursos (cognitius, emocionals i socials) per a prevenir i solucionar xicotets conflictes quotidians entre companys.
5. Desenvolupar comportaments cooperatius de treball en equip.
6. Comprendre l'emoció d'enuig i aprendre a regular-ne l'expressió de manera socialment adequada en un mateix i en els altres.
7. Desenvolupar actituds i valors de respecte, d'ajuda, de comprensió dels altres i de tolerància a la frustració.
8. Aprendre a autocontrolar les respostes emocionalment alterades.

5.1. Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Primer curs

UNITAT 1. ANEM AL COL·LE A PASSAR-S'HO BÉ

- Les emocions positives: alegria, content
 - Les emocions negatives: tristesa, enuig
 - El bon comportament
 - El mal comportament
 - Les tasques de classe
- Bones solucions als problemes de: fer les tasques, canviar la tristesa per l'alegria

UNITAT 2. LES NORMES DE LA CLASSE

- Dos tipus de classe
 - Classe sorollosa i molesta
 - Classe tranquil·la
- Les bones normes per a estar a classe. Per a què serveixen?
- Les causes de les molèsties als altres
- Altres problemes: insults, ningú no em fa cas...
- Treball en equip. Elaborar normes.
- Les conseqüències de les normes de classe

UNITAT 3. ESTEM BÉ EN LA CLASSE... I EN EL COL·LEGI

- El clima positiu de classe
 - Sentir-se feliç, a gust, content ...
- L'alumne que fa favades
- Les coses que es fan sense pensar
- L'alumne que es burla dels altres
- El que es pot fer quan un company es porta malament
- Treball en equip: el que cadascú fa per a sentir-se bé a classe

UNITAT 4. SENSE ENFADAR-SE

- L'enuig: emoció negativa
- El que es fa quan algú està enfadat
- Quan algú insulta
- Quan algú s'enfada: solucions
- Expressar enuig amb les paraules

UNITAT 5. RESPECTE A ...

- Respecte als materials, al professor/a, als companys i companyes
- Comportament de respecte a classe
- Per què ser respectuós?
 - Amb els companys
 - Amb les instal·lacions del col·legi
 - Amb el professor i la professora
- Un poc de teatre. La xiqueta que no respectava els altres

UNITAT 6. QUÈ PASSA EN LA CLASSE?

- Comportament adequat i comportament inadequat
- Diferències entre una classe SÍ i una classe NO
- Les causes dels problemes
- El teu comportament: què fas?
- El que es pot fer amb una classe sorollosa
- Treball en equip

UNITAT 7. QUAN HI HA UN PROBLEMA... BUSQUEM SOLUCIONS

- Problemes de... baralles
 - Plors
 - Xiquets tristos
 - Enfrontaments
 - Trencar el material de la classe
- El que passa. Descripció dels problemes
- El que pensa qui...
 - es baralla
 - plora
 - se sent trist
 - insulta
 - trenca coses
- El que sent qui... es baralla, plora, insulta, etc.
- Què podem fer? Les bones solucions
- Treball en equip: com hem de solucionar els problemes amb els altres

UNITAT 8. QUÈ FA LA TORTUGA?

- Conte: La tortuga
- Característiques de Tortugueta: enuig, portar-se malament, rabinades....
- Els motius de portar-se malament de Tortugueta
- Les bones solucions: fer el que fa Tortugueta per a no enfadar-se tant

5.2. Criteris d'avaluació del primer curs

1. Es mostra feliç la major part del temps que està al col·legi.
2. Identifica els conflictes amb els companys.
3. Compleix habitualment les normes de funcionament a classe.
4. Soluciona els conflictes amb els companys i companyes mitjançant les seues habilitats per a pensar raonadament, per a manejar les seues emocions i amb conductes socialment adequades.
5. Treballa en equip i mostra actituds de col·laboració.
6. És capaç d'identificar l'enuig en si mateix i en els altres. Ho expressa de manera socialment adequada.
7. Manifesta actituds de respecte als altres.
8. És capaç de controlar la seua frustració quan no obté el que pretén.
9. Quan s'enfada, o es posa trista, o sent por, ho supera amb relativa facilitat.

6. OBJECTIUS PER AL SEGON CURS

1. Percebre el col·legi com un lloc per a aprendre a sentir-se bé en la relació amb els companys i companyes.
2. Identificar les emocions que estan associades a les actituds personals davant de les tasques escolars.
3. Aprendre a buscar les causes de les emocions que es viuen diàriament al centre escolar.
4. Desenvolupar la capacitat de preveure situacions personals i interpersonals que es deriven de cada emoció.
5. Aportar solucions als problemes personals (emocions negatives, conductes inadequades) i als problemes de relacions amb els altres (conflictes entre alumnes).
6. Crear hàbits de treball cooperatiu.
7. Aprendre a expressar adequadament les emocions.
8. Tolerar les situacions de frustració.
9. Desenvolupar els diferents tipus de pensament necessaris per a prevenir els conflictes interpersonals.

6.1. Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Segon curs**UNITAT 1. BENVINGUTS AL COL·LEGI**

- Emocions al col·legi:
Enuig, alegria, tristesa, por...
- Què passarà si... s'està: enfadat, content, etc.?
- Bones solucions per a...
l'enuig
la tristesa
- Treballant en equip
Ajudar els companys

UNITAT 2. CONVIURE A CLASSE

- El que ocorre a classe. Qui?
- El que es pensa

- El que se sent
- Per què? Els motius de comportaments inadequats
- Ajudar a qui es porta malament
- Què passarà si...?
 - s'insulta
 - es molesta
 - s'ajuda
 - es treballa
- Bones solucions:
 - El que ha de fer cadascú

UNITAT 3. FEM UNES NORMES

- Què són les normes de classe?
- El que ocorre és...
- Per què és bo tenir normes a classe? Per a què serveixen?
- Treball en equip. Les bones solucions
- Les bones solucions entre tots
- Treball en equip: bones normes per a classe

UNITAT 4. QUE BÉ S'ESTÀ A CLASSE!... SENSE SOROLLS

- El que ocorre és...
- Sorolls a classe?
- Amb tranquil·litat s'està millor a classe
- Què passarà si...?
- Com ens sentim quan...?
- Abans de fer una cosa podem pensar
- Treball en equip. Bones solucions

UNITAT 5. TINC UN PROBLEMA AMB...

- El que ocorre és ...
- Problemes amb els companys, per què?
- Què passarà si...?
 - Comportaments de molèstia i de burla als altres
- El que podem fer és...
- Autoobservació. El que tu fas
- Bones solucions

UNITAT 6. AIXÍ SÍ... AIXÍ NO

- El que ocorre és...
 - Discriminar bons comportaments a l'aula
- Per què?
 - Els motius de comportaments de no escoltar, cridar i distraure's
- Coses que no
- Bones Solucions. Coses que sí
 - Atendre
 - Aprendre
 - Perdonar

Respectar

...

- Treball en equip: les coses que SÍ QUE hem de fer.

UNITAT 7. QUÈ FAS? QUÈ PENSES? COM ET SENTS?

- El que es fa, es pensa i se sent en els conflictes
- Què passaria si...? Les conseqüències dels enfrontaments
- Bones solucions: entre el principi del problema i el final... La solució

UNITAT 8. JUGUEM A LA TORTUGA

- Conte: La tortuga
- Les dificultats i la solució de la tortuga
- Què passarà si...?
La fúria: què es fa, què es pensa
- Les bones solucions
Estar tranquil abans de perdre el control

6.2. Criteris d'avaluació del segon curs

1. Verbalitza que està a gust al col·legi.
2. Coneix emocions i sentiments que s'originen en les diferents tasques escolars (les que agraden, les oblidades, les noves, les rutinàries, etc.).
3. Coneix i explica els motius pels quals sent por, enuig, alegria, tristesa, preocupació....
4. Evita enfadar-se molt amb els altres.
5. Ajuda els companys a solucionar conflictes entre ells.
6. Soluciona ell/ella mateix/a les seues diferències amb els altres.
7. Quan està enfadat ho expressa de manera socialment adequada.
8. Es maneja bé el seu estat d'ànim quan no aconsegueix els seus propòsits.
9. En situacions de conflicte és capaç de pensar de manera alternativa quan se li proposa un raonament adequat.

7. OBJECTIUS PER AL TERCER CURS

1. Aprendre comportaments de respecte cap als companys i companyes.
2. Desenvolupar senzilles estratègies d'afrontament emocional per a les situacions de classe que produeixen ansietat.
3. Desenvolupar comportaments alternatius a l'agressió.
4. Aprendre habilitats de comunicació interpersonal per a expressar adequadament opinions, desitjos i emocions.
5. Respectar les normes de funcionament de la classe.
6. Desenvolupar l'autoconcepte i l'autoestima.
7. Mostrar comportaments empàtics i prosocials d'ajuda i cooperació.
8. Manifestar actituds de tolerància davant de la diversitat dels companys de classe.

7.1. Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Tercer curs

UNITAT 1. MOLESTAR, PER A QUÈ?

- Què ocorre?
Identificar la situació de classe
- Per què?
Motius del mal comportament
- Què passarà?
Conseqüències del mal comportament
- Com solucionar-ho?
El que ha de fer cadascú

UNITAT 2. AMB CURA!

- Què ocorre?
Descripció del mal ús d'instal·lacions escolars
- Per què?
Els motius de trencar les instal·lacions
- Què passarà?
Les conseqüències
- Com solucionar-ho?
Previsions per al canvi de conducta

UNITAT 3. DE VEGADES ENS ESPANTEN

- Què ocorre?
El que ens espanta, ens angosta, ens preocupa
- Per què?
Els motius de la preocupació
- Què passarà?
Els pensaments de preocupació
- Com solucionar-ho?
El que es pot fer amb antelació

UNITAT 4. ELS QUI BUSQUEN BARALLES

- Què ocorre?
Els protagonistes de les baralles
El que pensen
- Per què?
Els motius de les baralles
- Què passarà?
Les conseqüències de barallar-se
- Com solucionar-ho?
Descriure la solució adequada al conflicte

UNITAT 5. ENS ENTENEM SENSE CRIDAR

- Què ocorre?
Descripció de situacions de crits a classe
- Per què?
Els motius de "parlar a crits"

- Què passarà?
Quan dos companys no s'entenen cridant
- Com solucionar-ho?
Consells per a entendre's sense crits

UNITAT 6. SENSE ESPENTAR, XAVAL!

- Què ocorre?
Les espentes a la fila d'entrada a classe
- Per què?
Els motius de les espentes
- Què passarà?
El que sentirà cadascú i els altres companys
- Com solucionar-ho?
Per a evitar el problema d'espentar-se en la fila

UNITAT 7. AMB ATENCIÓ

- Què ocorre?
Tirar papers a terra, molestar a la classe ...
- Per què?
Els motius de tirar papers
- Què passarà?
La resposta del professor
La resposta dels companys
- Com solucionar-ho?
El que ha de fer cadascú

UNITAT 8. NINGÚ NO EM FA CAS

- Què ocorre?
Un company exclòs al pati
- Per què?
Els motius de l'exclusió
- Què passarà?
Els pensaments, els sentiments i el que fa algú que és rebutjat pels altres
- Com solucionar-ho?
Buscar amics
Divertir-se
Compartir activitats interessants

UNITAT 9. ENTRANT A CLASSE

- Què ocorre?
Les eixides al pati i les entrades a classe
- Per què?
Les eixides i entrades són així perquè ...
- Què passarà?
Les conseqüències de les presses, carreres, espentes, colps ..
- Com solucionar-ho?
Normes i ordre en eixides i entrades

UNITAT 10. JUGUEM SENSE MOLESTAR-NOS

- Què ocorre?
Els jocs al pati
- Per què?
Els motius de jugar així al pati
- Què passarà?
Les conseqüències dels jocs perillosos
- Com solucionar-ho?
Normes per al pati

UNITAT 11. ENS AGRADA UNA CLASSE TRANQUIL·LA

- Què ocorre?
Botant per damunt de la taula
- Per què?
Els rebomboris
- Què passarà?
Les conseqüències en els companys
Les conseqüències en el/la professor/a
- Com solucionar-ho?
El que cadascú pot fer: el professor, els alumnes avalotadors, la resta de la classe.

UNITAT 12. AMB RESPECTE

- Què ocorre?
Jocs al pati
- Per què?
Les rialles dels mals aliens
- Què passarà?
Els pensaments de cadascú
- Com solucionar-ho?
Ajudes a qui ho passa malament

UNITAT 13. JOC PER A TOTS

- Què ocorre?
Disputes al pati
- Per què?
...no deixen jugar a algú al pati
- Què passarà?
els companys
el professor
entre els dos xiquets implicats
- Com solucionar-ho?
compartir
dialogar
sortejar

UNITAT 14. ÀNIM! TU POTS!

- Què ocorre?
El desànim i la baixa autoestima

- Per què?
Els motius de la tristesa
- Què passarà?
Els pensaments quan s'està trist o desanimat/desanimada
- Com solucionar-ho?
Els altres ens poden ajudar

UNITAT 15. CUIDEM EL COL·LEGI

- Què ocorre?
Embrutar i trencar els serveis
- Per què?
...i per a què es fa
- Què passarà?
El que sent qui trenca i espatlla les instal·lacions
- Com solucionar-ho?
Perquè no torne a ocórrer
Netejar el que embruta

UNITAT 16. AMB TRANQUIL·LITAT ESTEM A GUST

- Què ocorre?
Cridar l'atenció, moure's per la classe molestant a ...
- Per què?
Ocorre a classe de... perquè...
- Què passarà?
A qui molesta
A qui observa i vol estar tranquil
En el professor
- Com solucionar-ho?
Parlar-se a si mateix per a autocontrolar-se

UNITAT 17. A QUI AJUDE JO?

- Què ocorre?
Sentir-se sol al pati
- Per què?
Els motius de la soledat
- Què passarà?
Els pensaments de qui se sent sol
Què faran els altres companys?
- Com solucionar-ho?
Comportaments d'ajuda

UNITAT 18. QUÈ ET PASSA?

- Què ocorre?
Quan observem a algú preocupat, trist, espantat ...
- Per què?
Els motius dels sentiments
- Què passarà?
Si un company se sent trist, preocupat..

- Com solucionar-ho?
- Comportaments d'ajuda

UNITAT 19. ÉS JUST AIXÒ?

- Què ocorre?
- Burlar-se d'un company
- Per què?
- ...es tracta així un company
- Què passarà?
- El que pensaran i faran els companys que observen
- Com solucionar-ho?
- Conductes de respecte

UNITAT 20. TOTS IGUALS. TOTS DIFERENTS

- Què ocorre?
- Diferents colors, diferents cultures, diferents costums... però tots iguals
- Per què?
- ...som diferents ...som iguals
- Què passarà?
- Si un company és acceptat a classe
- Si un company no és acceptat a classe
- Com solucionar-ho?
- Bones pràctiques d'integració de tots

7.2. Criteris d'avaluació del tercer curs

1. Es mostra respectuós cap als seus companys.
2. És capaç de tranquil·litzar-se quan se sent ansiós.
3. Empra el diàleg per a solucionar les seues diferències amb els altres.
4. Es mostra assertiu en les seues interaccions amb els companys i companyes.
5. Respecta i compleix les normes de convivència de la classe.
6. Verbalitza pensaments favorables sobre si mateix i de la seua vàlua personal.
7. Escolta, comprén i ajuda els companys.
8. Mostra una actitud positiva davant de les diferents característiques culturals, cognitives, socials, etc., dels companys de l'aula.

8. OBJECTIUS PER AL QUART CURS

1. Diferenciar les actituds de sinceritat davant de les de falsedat en les relacions interpersonals.
2. Desenvolupar el respecte a companys i professors com a valor fonamental de la convivència escolar.
3. Sentir-se a gust a classe.
4. Mostrar comportaments de respecte a les normes de classe establides.
5. Emprar habilitats alternatives a l'agressió i violència en la resolució dels conflictes.
6. Aprendre habilitats socials per a la interacció.
7. Desenvolupar actituds solidàries i cooperatives.
8. Mostrar comportaments empàtics i prosocials.
9. Respectar les instal·lacions del centre escolar i les pertinences personals.
10. Tolerar la frustració en situacions quotidianes.

8.1. Continguts d'aprenentatge per a cada unitat didàctica. Quart curs

UNITAT 1. AMB SINCERITAT

- Què ocorre?
Diàlegs entre companys. Les mentides i enganys
- Per què?
...Es menteix ...s'enganya
- Què passarà després?
El que pensaran i faran els companys
- Solucionem-ho
El que ha de fer algú que menteix
El que ha de fer el professor o professora si algú menteix
El que han de fer els companys i companyes
- Fixa't en el teu comportament
Eres sincer?
- Millorant el meu comportament
El que puc fer
Parlar sense exagerar
El que puc pensar
Preguntar-se si val la pena mentir

UNITAT 2. QUIN RESPECTE!

- Què ocorre?
Una alumna li parla amb males maneres al professor
- Per què?
Els motius de l'enuig i les "males contestacions"
- Què passarà després?
Les conseqüències per a l'alumna
Les conseqüències per al professor
Les conseqüències per als altres companys i companyes
I els pares?
- Solucionem-ho
El que pot fer cadascú
- Fixa't en el teu comportament
I el teu respecte al professor/a?
- Millorant el meu comportament
El que puc fer
El diàleg
Calmar-se
El que puc pensar
El disgust dels altres
Així em sentiré
Comunicar les emocions

UNITAT 3. UNA CLASSE SOROLLOSA

- Què ocorre?
Rebomboris a classe

- Per què?
Saben el que és la tranquil·litat? Es pot aprendre?
- Què passarà després?
El que farà i dirà el professor
- Solucionem-ho
La classe “tranquil·la”
- Fixa’t en el teu comportament
El teu treball a classe
La teua resposta a classe
- Millorant el meu comportament
El que puc fer
Normes i consells
El que puc sentir
Sentir-se content per la tranquil·litat

UNITAT 4. EL MEU TORN

- Què ocorre?
Jocs de guardar el torn al pati de recreació
- Per què?
Qui no respecta el torn d’intervenció en el joc
- Què passarà després?
Conseqüències per a cadascú
- Solucionem-ho
Cedir el torn
- Fixa’t en el teu comportament
Autorregistre d’espentes en la fila
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: normes per a les files
El que puc pensar: reflexionar sobre les espentes als altres
Així em sentiré: tranquil·litat

UNITAT 5. CONVIURE EN PAU

- Què ocorre?
Baralles al pati de recreació
- Per què?
Entropessar, xafar, ...
- Què passarà després?
Estats d’ànim i conseqüències conductuals
- Solucionem-ho
Aprendre a dialogar
- Fixa’t en el teu comportament
Autorregistre de molèsties als altres
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: no respondre a les provocacions
El que puc pensar: què em fa enfadar? Què em fa reaccionar malament?
Així em sentiré: més a gust

UNITAT 6. ENS RESPECTEM TOTS

- Què ocorre?
Insultar i posar malnoms
- Per què?
Les paraules desagradables
- Què passarà després?
Enuig? Enemistat?
- Solucionem-ho
El que ha de fer cadascú
- Fixa't en el teu comportament
El que es pot fer per a evitar problemes
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: utilitzar el nom correcte i amb respecte
El que puc pensar: pensar en el sentiment de qui està sent insultat
Així em sentiré: decebut amb mi mateix si jo sóc qui insulta?

UNITAT 7. SENSE MOLÈSTIES

- Què ocorre?
Molèsties entre companys durant la classe
- Per què?
Enfrontaments personals? Avorriment? Cridar l'atenció?
- Què passarà després?
Els xiquets molestats
El xiquet que molesta
El/la professor/a
- Solucionem-ho
5 conductes per a la solució
- Fixa't en el teu comportament
A qui molestes?
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: bones normes de convivència
El que puc pensar: per a què molestaràs?

UNITAT 8. JUGANT, PERÒ SENSE MOLESTAR

- Què ocorre?
Jocs molestos i violents al pati de recreació
- Per què?
...plors, espentes, baralles, trencar parets...
- Què passarà després?
Conseqüències per a cadascú
Conseqüències per a tots
- Solucionem-ho
El que hauria de fer cadascú
- Fixa't en el teu comportament
Representar el comportament propi
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: bones normes per al pati

El que puc pensar: abans de molestar... pensar
 Així em sentiré: l'estat d'ànim si es respecta als altres

UNITAT 9. CONVIU SENSE BARALLES

- Què ocorre?
Baralles al corredor
- Per què?
Els motius
- Què passarà després?
Fer-se mal, enemistar-se ...
- Solucionem-ho
El diàleg entre els protagonistes
- Fixa't en el teu comportament
En comptes de barallar-se
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: parlar i tranquil·litzar-se
El que puc pensar: comptar fins a cinc, reflexionar...
Així em sentiré: tranquil·litat i calma

UNITAT 10. AMB DIÀLEG SE SOLUCIONA

- Què ocorre?
Enfrontament i discussió
- Per què?
El que ha ocorregut abans de la discussió
- Què passarà després?
Conseqüències per a ells
Conseqüències per a altres companys
Conseqüències per al professor
- Solucionem-ho
Posar-se d'acord
- Fixa't en el teu comportament
Els teus enfrontaments
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: dialogar
El que puc pensar: imaginar-se tranquil/tranquil·la
Així em sentiré: calmat/calmada

UNITAT 11. AIXÍ ENTREM I EIXIM

- Què ocorre?
Entrada tumultuosa a classe
- Per què?
Explicació en equip
- Què passarà després?
Conseqüències per a tots
- Solucionem-ho
Assajar l'entrada i l'eixida
- Fixa't en el teu comportament
Qui eres tu en aquesta escena?

- Millorant el meu comportament
El que puc fer: llista de solucions
El que puc pensar i sentir: m'imagino a mi mateix entrant bé a classe i sóc feliç

UNITAT 12. BROMES PESADES NO, PER FAVOR!

- Què ocorre?
Bromes pesades entre companys
- Per què?
...es posa la traveta
- Què passarà després?
Fer-se mal, enfadar-se...
- Solucionem-ho
El comportament adequat
- Fixa't en el teu comportament
Poses la traveta a algú?
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: assentar-me bé, parar atenció...
El que puc pensar: he de respectar els altres
Així em sentiré: content/a amb mi mateix/a

UNITAT 13. TOTS JUGUEN

- Què ocorre?
Un xiquet no deixa jugar un altre
- Per què?
Els motius
- Què passarà després?
Sentir-se sol
- Anem a solucionar-ho
JOC entre tots
- Fixa't en el teu comportament
Els teus jocs al pati
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: jugar amb els altres
El que puc pensar: tots tenim dret a jugar
Així em sentiré: satisfet

UNITAT 14. PARLANT AMB RESPECTE

- Què ocorre?
Grolleries, insults, malnoms...
- Per què?
No hi ha motius per a això
- Què passarà després?
No hi ha comunicació
- Solucionem-ho
Parlar-se amb respecte
- Fixa't en el teu comportament
Tu insultes?

- Millorant el meu comportament
El que puc fer: dir cada company pel seu nom
El que puc pensar: ningú no té dret a insultar
Així em sentiré: feliç i a gust amb mi mateix/a

UNITAT 15. SENSE ENFRONTAMENTS, DIALOGANT

- Què ocorre?
Enfrontament entre companys al pati de recreació
- Per què?
L'enuig d'uns amb altres
- Què passarà després?
Les conseqüències de l'enfrontament
- Solucionem-ho
Dialogant
- Fixa't en el teu comportament
Tu discuteixes, t'enfrontes i "et fiques" amb els altres?
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: més diàleg
El que puc pensar: dialogar tranquil·lament
Així em sentiré: orgullós

UNITAT 16. AJUDANT ELS ALTRES

- Què ocorre?
L'ajuda als companys
- Per què?
Ens agrada que ens ajuden?
- Què passarà després?
L'agraïment
L'amistat
- Solucionem-ho
Situacions per a ajudar
- Fixa't en el teu comportament: tu ajudes?
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: preguntar
El que puc pensar: està bé ajudar a algú
Així em sentiré: feliç

UNITAT 17. UN COL·LEGI NET

- Què ocorre?
Embrutar el pati
- Per què?
Els motius
- Què passarà després?
El pati molt brut
L'aula molt bruta
- Solucionem-ho
Una aula neta

- Fixa't en el teu comportament: ens observem tots
- Millorant el meu comportament
 - El que puc fer: tirar els papers a la paperera. Cuidar les coses de l'aula
 - El que puc pensar: és agradable tindre una classe neta
 - Així em sentiré: satisfacció

UNITAT 18. I SI PERDEM? NO PASSA RES

- Què ocorre?
 - Els jocs de competició
- Per què?
 - Enfadaments per perdre?
- Què passarà després?
 - El que guanya es burla? No
 - El que perd s'enfada? No
- Solucionem-ho
 - Si perdem no passa res
- Fixa't en el teu comportament: Què fas quan perds?
- Millorant el meu comportament
 - El que puc fer: competir cooperant
 - El que puc pensar: l'important és passar-s'ho bé
 - Així em sentiré: Content/contenta

UNITAT 19. SOM BONS COMPANYYS

- Què ocorre?
 - Integració de companys de diverses cultures
- Per què?
 - Desconeixement de la llengua
- Què passarà després?
 - Els problemes inicials
- Solucionem-ho
 - Estar a gust a classe
- Fixa't en el teu comportament: com t'agradaria que t'ajudaren?
- Millorant el meu comportament
 - El que puc fer: ensenyar la llengua, respectar la seua cultura
 - El que puc pensar: tots som companys i hem de respectar-nos
 - Així em sentiré: feliç

UNITAT 20. RESPECTANT LES COSES DELS ALTRES-I

- Què ocorre?
 - Trencar o amagar les pertinences dels companys
- Per què?
 - Els motius
- Què passarà després?
 - El que sentirà l'alumne
- Solucionem-ho
 - El que podria pensar el company responsable
- Fixa't en el teu comportament: com respecte les coses dels altres?

- Millorant el meu comportament
El que puc fer: registre de les coses que desapareixen
El que puc pensar: demanar les coses adequadament
Així em sentiré: satisfacció

UNITAT 21. RESPECTANT LES COSES DELS ALTRES-II

- Què ocorre?
Trencar les coses dels companys
- Per què?
Hi ha cap motiu?
- Què passarà després?
Els estats d'ànim de cadascú
- Solucionem-ho
Bones normes per a respectar les coses
- Fixa't en el teu comportament: com demanes les coses?
- Millorant el meu comportament
El que puc fer: demanar les coses per favor
El que puc pensar: m'agrada que cuiden les meues coses
Així em sentiré: bé, per respectar els companys i les seues coses

8.2. Criteris d'avaluació de quart curs

1. Distingeix quan els altres són sincers o falten a la veritat.
2. Es mostra sincer en la seua comunicació verbal amb els companys.
3. Respecta els companys i els professors en la vida diària de classe.
4. Respecta i compleix les normes de convivència del centre.
5. Verbalitza que se sent a gust a l'aula.
6. Empra el diàleg respectuós per a solucionar els conflictes amb els companys.
7. Escolta, comprén i ajuda els companys que ho necessiten.
8. Respecta les instal·lacions, el mobiliari i els materials del centre escolar i dels companys i companyes.
9. Controla bé la seua frustració quan no aconsegueix els seus propòsits.

9. OBJECTIUS PER AL CINQUÈ CURS

1. Aprendre comportaments de respecte als companys, als professors i a les normes de funcionament de l'aula i del centre escolar.
2. Desenvolupar la consciència del comportament propi que ocasiona molèsties als altres.
3. Adquirir hàbits de cortesia, de socialització positiva i de comunicació eficaç (habilitats conversacionals).
4. Perfeccionar les habilitats socials verbals, especialment el diàleg.
5. Desenvolupar actituds positives de treball cooperatiu.
6. Fomentar l'amistat entre companys (habilitat social de fer amics).
7. Comportar-se de manera tranquil·la, assossegada, serena i reduir el nivell d'impulsivitat conductual.
8. Mostrar actituds de tolerància amb la diversitat de races, religions, creences, cultures...

9.1. Continguts de cinqué curs d'Educació Primària

UNITAT 1. SENSE MOLÈSTIES, PER FAVOR!

- Què està ocorrent?
Les molèsties al company
- Quins són els motius?
Per què?
- Què pot ocórrer?
Les conseqüències: enfadaments entre companys
- Les bones solucions
Ja no hi ha molèsties, per què?
- I el teu comportament?
A qui molestes?
- Per a conviure millor
Puc dir i fer: “per favor”
Puc pensar: per què he de molestar a algú?
Em puc sentir: amb satisfacció
- Per a recordar: estar a gust a l’aula

UNITAT 2. AMB BONES MANERES

- Què està ocorrent?
Parlar-li malament a la professora o al professor. Actitud desafiadora
- Quins són els motius?
Per què aquesta actitud?
- Què pot ocórrer?
En l’alumne que és irrespectuós
En els altres companys
En el professor
- Les bones solucions
El que hauria de fer cadascú
- I el teu comportament?
Discuteixes amb el professor? Contestes amb males maneres?
- Per a conviure millor
Puc dir i fer: dialogar respectuosament
Puc pensar: ...que puc expressar el meu desacord amb bones maneres
Què puc sentir?: més tranquil·litat, més serenitat
- Per a recordar: dialogant

UNITAT 3. MILLORANT EL DIÀLEG

- Què està ocorrent?
Parlar-li a algú interromp amb males maneres el diàleg entre dos companys. No s’entenen
- Quins són els motius?
Per què no s’entenen?
- Què pot ocórrer?
Falta de comunicació
- Les bones solucions
Per què ara dialoguen? Les condicions d’un bon diàleg

- I el teu comportament?
Bones normes
- Per a conviure millor
Puc dir i fer: no cridar, somriure, mirar a la cara ...
Puc pensar: es passa bé dialogant
Em puc sentir: molt a gust
- Per a recordar: dialogar amb bones maneres. Treball en equip

UNITAT 4. CONVIVINT AL PATI

- Què està ocorrent?
Espentes en el joc durant el pati. Trencar la tanca
- Quins són els motius?
Per a què trencar la tanca?
Per a què espentar un company?
- Què pot ocórrer?
A qui espenta el company
A qui intenta destrossar la tanca
A qui està tranquil·lament jugant al pati
- Les bones solucions
El que hauria de fer cada protagonista
- I el teu comportament?
El que fas habitualment al pati
- Per a conviure millor
Puc dir i fer: Dir-li a cadascú: “No has de...”
Puc pensar: jo puc ajudar a estar a gust al pati
Em puc sentir: content/a amb mi mateix/a
- Per a recordar: text de lectura. Bones normes

UNITAT 5. SENSE BARALLES, DIALOGANT

- Què està ocorrent?
Una baralla entre companys
- Quins són els motius?
Per què es barallen dos companys?
- Què pot ocórrer?
Entre ells
Amb ells i el professor
- Les bones solucions
El que ocorre entre la baralla i la solució feliç del conflicte
- I el teu comportament?
Què fas quan algú t’insulta, et molesta...?
- Per a conviure millor
Puc dir i fer: identificar a qui provoca, tu provoques?
Puc pensar: els problemes amb el meu company els puc resoldre dialogant
Em puc sentir: més optimista
- Per a recordar: calmar els ànims

UNITAT 6. SENSE ENFRONTAMENTS, A CLASSE

- Què està ocorrent?
Discutint a crits
- Quins són els motius?
Enuig, per a què serveix?
- Què pot ocórrer?
En els alumnes enfrontats i enfadats
En el professor
- Les bones solucions
El que el professor els ha de dir als alumnes
- I el teu comportament?
Sols tindre discussions violentes amb algú?
Com els parles, als teus companys?
- Per a conivure millor
Puc dir i fer: moderar el volum de la veu per a dialogar
Puc pensar: és millor no enfadar-se tant
Em puc sentir: feliç i content
- Per a recordar: treball en equip
Diferències entre discutir i dialogar

UNITAT 7. GUARDANT TORN

- Què està ocorrent?
Espentes i molèsties en la fila
- Quins són els motius?
És necessari espentar? Per a què?
- Què pot ocórrer?
Amb el xiquet que espenta
Amb qui rep el colp
Amb els altres companys
- Les bones solucions
El que ha de fer cada protagonista
- I el teu comportament?
Respectes l'ordre en les entrades i eixides?
- Per a conivure millor
Puc dir i fer: practicar les normes "tranquil·litat i calma per a entrar i eixir"
Puc pensar: què he de recordar per a situar-me en la fila?
Em puc sentir: satisfacció
- Per a recordar: treball en equip
Mural amb bones maneres

UNITAT 8. SENSE PROBLEMES A CLASSE

- Què està ocorrent?
Una classe escarotada. Alumnes avalotadors
- Quins són els motius?
Per què es tiren papers, es produeixen molèsties...?
- Què pot ocórrer?
... si el mal comportament continua

- Les bones solucions
Treball en equip. El que hauria de fer cadascú
- I el teu comportament?
Què fas a classe?
- Per a conivire millor
Puc dir i fer: tirar els papers a la paperera
Puc pensar: és agradable tindre una classe neta
Em puc sentir: satisfet
- Per a recordar: text incomplet
No molestar-nos entre nosaltres

UNITAT 9. QUE BÉ TINDRE AMICS!

- Què està ocorrent?
Un xiquet se sent sol al pati mentrestant els altres juguen i es diverteixen
- Quins són els motius?
Si algú no té amics és perquè ...
- Què pot ocórrer?
Se sentirà afligit, trist...
- Les bones solucions
Perquè un company no estiga sol i se senta trist per això, el que haurà d'ocórrer és que ..
- I el teu comportament?
Tens amics?
- Per a conivire millor
Puc dir i fer: fer amics
Puc pensar: puc relacionar-me amb els altres i passar-ho bé
Em puc sentir: animat/animada
- Per a recordar: treball en equip
Què han de fer els bons amics?

UNITAT 10. SENSE PRESSA, AMB CALMA!

- Què està ocorrent?
Corrent per la classe
- Quins són els motius?
I les normes de classe?
- Què pot ocórrer?
Si algú no compleix la norma de: "Sense carreres a l'aula", llavors...
El professor haurà de fer...
Els altres companys haurem de fer...
- Les bones solucions
Entrar lentament, caminar pausadament, sense sorolls...
- I el teu comportament?
Autoobservació. Com et "mou" a classe?
Per a conivire millor
Puc dir i fer: il·lustra la teua classe "sense carreres, ni presses..."
Puc pensar: "puc controlar-me"
Em puc sentir: satisfacció
- Per a recordar: repàs de les NORMES DE CLASSE

UNITAT 11. JOCS SENSE VIOLÈNCIA

- Què està ocorrent?
Jocs violents i perillosos al pati
- Quins són els motius?
Es donen compte d'això?
- Què pot ocórrer?
Danys en...
- Les bones solucions
Adonar-se i... *STOP!* Canviar
- I el teu comportament?
A què jugues? Com jugues?
- Per a viure millor
Puc dir i fer: demanar disculpes si he provocat alguna molèstia
Puc pensar: resulta violent i perillosa la meua manera de jugar?
Em puc sentir: satisfacció
- Per a recordar: moderació

UNITAT 12. AMB TOLERÀNCIA

- Què està ocorrent?
Una classe amb moltes cultures
- Quins són els motius?
Procedència d'altres països
- Què pot ocórrer?
Desconeixement de la llengua
Falta de comunicació
- Les bones solucions
Per a comunicar-se
- I el teu comportament?
Eres respectuós?
- Per a viure millor
Puc dir i fer: començar pels gestos, dibuixos...
Puc pensar: com puc ajudar?
Em puc sentir: content/a per ajudar
- Per a recordar: la tolerància i el respecte

UNITAT 13. ELS DRETS PER A TOTS

- Què està ocorrent?
Les burles a companys no és RESPECTE
- Quins són els motius?
Quins drets té cadascú?
- Què pot ocórrer?
Treball en equip: què ocurrerà si tots tinguérem només drets?
- Les bones solucions
Treball en equip: drets i deures
- I el teu comportament?
Eres amable, tolerant, respectuós...?

- Per a conïure millor
Puc dir i fer: expressar drets i complir deures
Puc pensar: els drets són per a tots, els deures també
Em puc sentir: satisfet
- Per a recordar: el que podries fer tu

UNITAT 14. RESPECTANT LES DIFERÈNCIES

- Què està ocorrent?
Tindre opinions diferents, pensar distint
- Quins són els motius?
Som diferents, podem pensar distint
- Què pot ocórrer?
Quan no s'escolta
Quan les opinions són diferents
- Les bones solucions
El joc d'opinar. Coneixent-nos més
- I el teu comportament?
La teua manera d'actuar, com és?
- Per a conïure millor
Puc dir i fer: escoltar, parlar, respectar...
Puc pensar: puc ser tolerant
Em puc sentir: felicitat
- Per a recordar: retolar

UNITAT 15. CUIDANT LES COSES

- Què està ocorrent?
Botant, molestant, corrent, embrutant...
- Quins són els motius?
Alguns xiquets són molt impulsius, per què?
- Què pot ocórrer?
Quina classe!
- Les bones solucions
Reparar, netejar, tranquil·litzar-se
- I el teu comportament?
Cuides les coses?
- Per a conïure millor
Puc dir i fer: cuidar les coses de classe, les instal·lacions
Puc pensar: hem de respectar les coses. Puc estar més tranquil i calmar-me
Em puc sentir: més tranquil
- Per a recordar: el que fem per a cuidar la classe

9.2. Criteris d'avaluació de cinqué curs

1. Respecta i compleix les normes de classe.
2. Reconeix quan ha ocasionat emocions negatives en els altres.
3. Es mostra cortés i assertiu en les relacions interpersonals.
4. És capaç d'iniciar, mantenir i finalitzar una conversa d'acord amb les normes socialment adequades.
5. Participa en les activitats grupals col·laborant amb els seus companys.

6. Té amics, manté la seua amistat i es relaciona respectuosament amb els companys i companyes.
7. És capaç de controlar la seua impulsivitat en els moments de tensió emocional.
8. Es mostra tolerant amb les diferències de qualsevol tipus que presenten els companys de la classe.

10. OBJECTIUS PER AL SISÉ CURS

1. Aprendre comportaments de respecte als companys, professors i normes de funcionament de l'aula i del centre escolar.
2. Desenvolupar la consciència del comportament propi que ocasiona molèsties als altres.
3. Adquirir hàbits de cortesia, de socialització positiva i de comunicació eficaç (habilitats conversacionals).
4. Perfeccionar les habilitats socials verbals, especialment el diàleg.
5. Desenvolupar actituds positives de treball cooperatiu.
6. Fomentar l'amistat entre companys (habilitat social de fer amics).
7. Comportar-se de manera tranquil·la, assossegada, serena i reduir el nivell d'impulsivitat conductual.
8. Mostrar actituds de tolerància amb la diversitat de races, religions, creences, cultures...

10.1. Continguts de sisé curs d'Educació Primària

UNITAT 1. QUAN ALGÚ SE SENT SOL

- Què està ocorrent?
Sentir-se sol, separat, rebutjat
- Quins són els motius?
...que algú estiga sol
- Què pot ocórrer?
El cercle de l'amistat
- Les bones solucions
Què es pot fer entre tots?
- I el teu comportament?
Et sents sol de vegades? Deixes sol a algú?
- Per a conviure millor
Puc dir i fer: puc ajudar-te?
Puc pensar: és bo tindre amics
Em puc sentir: altruista
- Per a recordar: el cercle de l'amistat

UNITAT 2. UNES BONES NORMES DE CONVIVÈNCIA

- Què està ocorrent?
Les faltes de disciplina a l'aula
- Quins són els motius?
...dels insults
...de les amenaces
...de fer malbé el material

- Què pot ocórrer?
A cada protagonista
El que insulta. El que és insultat
El que amenaça. El que és amenaçat
El que trenca coses. Els altres companys
- Les bones solucions
Treball en equip: normes de bona convivència
- I el teu comportament?
Tracte amb respecte els altres?
- Per a viure millor
Puc dir i fer: dialogar
Puc pensar: he de complir les normes de convivència
Em puc sentir: segur, alegre, optimista
- Per a recordar: les normes de convivència de la nostra classe

UNITAT 3. COM ET SENTS

- Què està ocorrent?
Les “desgràcies” alienes
- Quins són els motius?
Per què algú es riu d’un altre quan cau?
- Què pot ocórrer?
El que sentirà el xiquet que ha caigut
El que sentiran els altres companys
- Les bones solucions
L’ajuda
- I el teu comportament?
Què fas quan algú es fa mal, cau o no sap fer una tasca?
- Per a viure millor
Puc dir i fer: preguntar si necessita ajuda
Puc pensar: ajudar un company és una bona manera de viure
Em puc sentir: empatia
- Per a recordar: això és respecte

UNITAT 4. AMB TRANQUIL·LITAT I SENSE PRESSES

- Què està ocorrent?
Les tasques que es fan molt de pressa ixen...
Quan estem molt nerviosos...
Quan anem per la classe molestant a uns i a altres...
Quan responem amb males maneres...
- Quins són els motius?
...d’estar nerviosos
...de molestar
- Què pot ocórrer?
Es podrà treballar a gust a classe?
- Les bones solucions
El que ha passat perquè la classe siga... més tranquil·la

- I el teu comportament?
Eres una persona tranquil·la o nerviosa?
- Per a viure millor
Puc dir i fer: respiraré profundament, em relaxaré
Puc pensar: puc estar més tranquil
Em puc sentir: seré, assossegat/assossegada
- Per a recordar: fixar-se i observar comportaments de tranquil·litat

UNITAT 5. CUIDEM EL COL·LEGI

- Què està ocorrent?
Trencant el material i les instal·lacions
- Quins són els motius?
...per a trencar, deteriorar, embrutar... el que és de tots
- Què pot ocórrer?
Amb una classe bruta, amb mobiliari trencat...
- Les bones solucions
El que ha de fer qui trenca les coses
Treball en equip: qui trenca alguna cosa ha de restituir-la
- I el teu comportament?
Com cuides les coses?
- Per a viure millor
Puc dir i fer: "has de cuidar el material, és de tots"
Puc pensar: m'agrada tindre les coses netes. És necessari cuidar les instal·lacions del col·legi
Em puc sentir: a gust i bé
- Per a recordar: utilitzar les coses sense trencar-les

UNITAT 6. SENSE GROSSERIES, PER FAVOR

- Què està ocorrent?
Les grosseries, algunes conductes que dona...
- Quins són els motius?
...d'escopir
...d'eructar
...de ...
- Què pot ocórrer?
Les molèsties que pateixen els altres
Produeixen fàstic?
- Les bones solucions
Treball en equip: normes de neteja, neteja...
- I el teu comportament?
Eres una persona neta?
Tens hàbits que molesten algú?
- Per a viure millor
Puc dir i fer: demanar a algú que no faci "porqueries"
Puc pensar: és desagradable escopir en terra
Em puc sentir: satisfet/satisfeta per respectar els altres
- Per a recordar: el que és respecte

UNITAT 7. SENSE MALTRACTAMENTS

- Què està ocorrent?
El maltractament entre companys
Quins són els motius?
L'amenaça
- Què pot ocórrer?
El que sentirà cadascú
- Les bones solucions
Treball en equip: pensar, parlar, escoltar i escriure bones solucions entre tots
- I el teu comportament?
Agredeixes? Amenaces? Com expresses el teu enuig?
- Per a viure millor
Puc dir i fer: expressar enuig amb bones maneres
Puc pensar: amenaçar algú no és just
Em puc sentir: amb ràbia i amb por, però satisfet d'haver expressat el meu enuig de manera intel·ligent.
- Per a recordar: el que cal fer en comptes d'amenaçar

UNITAT 8. JO ET RESPECTE I TU EM RESPECTES I

- Què està ocorrent?
Les faltes de respecte als companys
- Quins són els motius?
...per a no respectar un altre company. No n'hi ha
- Què pot ocórrer?
Els estats d'ànim de cadascú
- Les bones solucions
El diàleg
- I el teu comportament?
Respectes els altres?
- Per a viure millor
Puc dir i fer: demanar disculpes quan siga necessari
Puc pensar: com em sentiria jo si un company em faltara el respecte?
Em puc sentir: satisfacció
- Per a recordar: treball cooperatiu. Hem de respectar

UNITAT 9. JO ET RESPECTE I TU EM RESPECTES II

- Què està ocorrent?
Dues situacions de respecte distintes. En quina hi ha respecte entre companys?
- Quins són els motius?
...perquè algú...
estire el cabell a un altre
Li passe la pilota a un altre
- Què pot ocórrer?
Conflictes, disputes i enemistat
- Les bones solucions
El que ha de fer cada protagonista
- I el teu comportament?
Fas el mateix que els protagonistes?

- Per a conviure millor
- Puc dir i fer: ser respectuós
- Puc pensar: tots hem de respectar i ser respectats
- Em puc sentir: bé, content/contenta amb mi mateix/mateixa si sóc respectuós/respectuosa
- Per a recordar: treball cooperatiu
- El que fem per a conviure millor al col·legi

UNITAT 10. SABEM PARLAR BÉ

- Què està ocorrent?
Grolleries, embolics, grosseries...
- Quins són els motius?
No hi ha motiu per a parlar malament
- Què pot ocórrer?
No entendre's
Sentir vergonya
Sentir-se trist
Tindre por
- Les bones solucions
Així sí
Així no
- I el teu comportament?
Tu com parles?
- Per a conviure millor
Puc dir i fer: frases adequades per a parlar
Puc pensar: si millore la meua manera de parlar em comunicaré bé amb la gent
Em puc sentir: admirat/admirada, acceptat/acceptada
- Per a recordar:
Autocontrol de les... "grolleries"

UNITAT 11. LES MENTIDES NO SERVEIXEN

- Què està ocorrent?
Quan diem coses que no són veritables
- Quins són els motius?
Per què menteix un company a un altre?
- Què pot ocórrer?
S'evita a qui menteix?
S'accepta a la persona sincera?
- Les bones solucions
Per a una bona relació amb els companys és fonamental ser sincer
- I el teu comportament?
Pregunta als teus companys
- Per a conviure millor
Puc dir i fer: expressar naturalitat
Puc pensar: mentir no té utilitat, acaben descobrint-te
Em puc sentir: decebut/confiat...
- Per a recordar: la sinceritat

UNITAT 12. SOM TOLERANTS

- Què està ocorrent?
Enfadaments, impaciència...
- Quins són els motius?
...de ser intolerant
- Què pot ocórrer?
...si no escoltem qui ens parla
...si ens enfadem massa sense motiu
...si portem “la contrària” als altres
- Les bones solucions
Treball cooperatiu: com podem ser tolerants?
- I el teu comportament?
Eres una persona tolerant?
- Per a conèixer millor
Puc dir i fer: expressar l'opinió contrària amb educació
Puc pensar: no cal enfadar-se per una favada
Em puc sentir: content/contenta amb mi mateix/mateixa
- Per a recordar: el que significa la tolerància

UNITAT 13. ELS DRETS DE TOTS

- Què està ocorrent?
Debat a classe sobre els drets
Quins són els motius?
...que hi haja faltes de respecte a alguns companys
- Què pot ocórrer?
...Si no es respecten els drets
...Si no es compleixen els deures
- Les bones solucions
Els drets de cadascú en un conflicte
- I el teu comportament?
Quins són els teus drets a classe?
Quins són els teus deures a classe?
- Per a conèixer millor
Puc dir i fer: expressar els meus drets i respectar els dels altres
Puc pensar: tots tenim drets i deures
Em puc sentir: avergonyit/avergonyida si no respecte. Satisfet/satisfeta si respecte els altres
- Per a recordar: treball cooperatiu: ningú no ha d'insultar

UNITAT 14. SENSE VIOLÈNCIA, PER FAVOR

- Què està ocorrent?
baralles entre companys
- Quins són els motius?
...de mostrar-se violent
...d'insultar-se
- Què pot ocórrer?
...quan s'insulta i s'agredeix

- Les bones solucions
 - Per a solucionar un conflicte sense violència
- I el teu comportament?
 - Et mostres agressiu amb algú?
- Per a convida millor
 - Puc dir i fer: demanar perdó quan siga necessari
 - Puc pensar: el diàleg calmat és necessari per a solucionar conflictes
 - Em puc sentir: bé, feliç, satisfet/satisfeta
- Per a recordar: autoobservar el que un fa i diu, perjudica els altres?

UNITAT 15. SOM DIFERENTS, SOM IGUALS

- Què està ocorrent?
 - Companys de totes bandes... del món
- Quins són els motius?
 - ...de canviar de país
 - No ha d'haver-hi cap problema
- Què pot ocórrer?
 - El desconeixement de la llengua
 - Sentir-se sol?
- Les bones solucions
 - Treball cooperatiu: JOC amb tots. Una bona integració.
- I el teu comportament?
 - Què faries tu?
- Per a convida millor
 - Puc dir i fer: som diferents i també iguals
 - Puc pensar: podem comunicar-nos
 - Em puc sentir: feliç, tranquil/tranquil·la, satisfet/satisfeta...
- Per a recordar: mural amb fotos

10.2. Criteris d'avaluació de sisé curs

1. Supera amb relativa facilitat els episodis de tristesa, preocupació, ansietat...
2. Respecta i compleix les normes de convivència del centre escolar.
3. Sap quines emocions són pròpies de les diferents situacions que es produeixen en el col·legi: situacions d'aprenentatge, de relacions amb els companys, amb els professors...
4. És capaç de controlar les reaccions impulsives. Es mostra reflexiu davant de situacions que així ho exigeixen.
5. Empra el diàleg constructiu per a relacionar-se assertivament amb els companys.
6. Resol conflictes amb els companys mitjançant les seues habilitats de pensament adequat i conductes eficaces.
7. Manifesta actitud positiva de cooperació en els treballs grupals.
8. Identifica en els altres les conductes de sinceritat i engany.
9. Valora la sinceritat com un valor necessari per a les relacions amb els companys.
10. Es mostra tolerant davant de la diversitat.

11. METODOLOGIA.

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES GENERALS

El contingut d'aprenentatge està estructurat entorn de les unitats didàctiques que reflecteixen les principals situacions-escenes escolars que caracteritzen problemes de convivència escolar com les interaccions entre companys (la vida quotidiana a l'aula) les normes de funcionament que han de regir a l'aula, l'expressió i la regulació de l'emoció d'enuig que es produeix en la interacció entre els alumnes, la resolució de xicotets conflictes i l'aprenentatge de tècniques per a l'autocontrol del comportament caracteritzat per les reaccions d'ira/enuig.

En aquest escenari de situacions s'afigen continguts/missatges d'aprenentatge de caràcter positiu com el sentir-se bé a l'aula, el respecte i les bones relacions amb els altres.

11.1. Estructura de les unitats. Propostes didàctiques

L'estructura de cada unitat didàctica és la següent:

a) *Escena-situació.*

Presentada en forma gràfica i exemplifica el nucli temàtic dels continguts d'aprenentatge que es desenvoluparan al llarg de la unitat. S'hi presenten els personatges (generalment, alumnes que interactuen).

b) *Què passa?*

En aquest apartat de la unitat es formulen preguntes als alumnes que han de contestar oralment o per escrit (en funció de la competència escrita i de la dinàmica de grups establerta pel tutor o la tutora). Aquest component està dirigit a desenvolupar en els alumnes la competència cognitiva d'identificació de situacions quotidianes que poden presentar problemes, conflictes o poden ser susceptibles de generar estats emocionals determinats, tant positius com negatius. Aquest apartat es correspon conceptualment amb l'objectiu de desenvolupar el pensament de presa de perspectiva en l'alumne, la qual cosa afavorirà l'anticipació i previsió de situacions conflictives.

c) *Missatges/contingut d'aprenentatge*

En les pàgines de treball del quadern s'insereixen senzills missatges per a cridar l'atenció visual de l'alumne/a. Per exemple: "És bonic estar a classe, aprenent i passant-ho bé".

d) *Per què?*

En aquest apartat es presenten tasques a l'alumne/a dirigides a desenvolupar el pensament causal. A través de senzilles activitats de pintar, associar o seleccionar respostes donades se li plantegen possibles causes explicatives dels problemes de conducta que poden presentar alguns alumnes. Aquests problemes conductuals (disruptivitat, estats d'ànim negatiu, falta d'atenció o esforç en les tasques escolars, etc.), estan referits en general i també personalitzats respecte al comportament propi en aquest sentit, si es produeix, com se sent el propi alumne/a? Quines són les causes? És important referir aquests comportaments problemàtics tant als altres com al propi alumne o alumna si de cas en fóra el protagonista.

e) *El que podem fer és ...*

És el quart component de l'estructura de la unitat didàctica. Es desenvolupa el pensament conseqüencial (el que es deriva de les solucions) el pensament alternatiu (pensar/actuar de manera diversa buscant diferents solucions als problemes de comportament i als conflictes) i el pensament d'articulació de mitjans-finalitats, és a dir, es pretén que els alumnes associen els problemes-conflictes a les solucions que són les adequades perquè es normalitzi o es reestablisca la situació problemàtica ocorreguda.

Aquest tipus de competència cognitiva (el desenvolupament dels diferents pensaments ressenyats) es concreta en la formulació de preguntes del tipus: Què podem fer? Quina seria una bona solució? Quina altra solució hi hauria?

També s'introdueix en algunes unitats didàctiques un valuós recurs metodològic d'aprenentatge per a fomentar el desenvolupament dels pensaments de generació de solucions. Es tracta de la seqüència: AL PRINCIPI (ABANS) (es descriu la situació problemàtica, conflictiva) AL FINAL (ARA) (es descriu l'estat final i feliçment resolt del problema anterior) QUÈ HA OCORREGUT? Fase que haurà de ser construïda per l'alumnat oferint les millors solucions que han donat lloc al feliç desenllaç o normalització de la situació conflictiva (personal o interpersonal).

11.2. Presentació

En cada unitat didàctica el tutor o la tutora presentarà a l'alumnat l'escena-situació que dona lloc al motiu central de treball i a l'exercici d'activitats. La presentació pot fer-se mitjançant:

a) Explicació general per part del tutor.

Es transmet als alumnes la importància de la situació que serà objecte de treball. Per exemple, "Les normes de classe" (unitat núm. 2). La necessitat de disposar d'unes normes que ajuden a tots a comprendre com han de relacionar-se uns amb altres sense que es produïsquen molèsties, baralles, insults, disputes, etc.

b) Detecció d'idees prèvies

El professor pot sol·licitar a l'alumnat que aporte les seues "idees" sobre el que ells entenen per normes de classe, per a què serveixen, quins avantatges té disposar de normes, que o qui les han d'establir, quines són les normes actuals de la classe, etc.

c) Presentació multimèdia

Si es disposen de mitjans informàtics adequats com ara programes (p.e. PowerPoint) i projector de vídeo es poden elaborar suggeridors i impactants presentacions multimèdia que poden constituir l'eix central entorn de la qual s'exerciran les activitats de dinàmica de grups i de treball gràfic complementari en les pàgines de la unitat didàctica.

d) Dramatització o rol play

A través de la representació d'escenes-situacions actuant els alumnes com a protagonistes i dirigits pel tutor o la tutora. A manera de senzilles escenes que il·lustren el motiu central de la unitat didàctica ressenyada a l'inici. Aquest tipus de presentació/simulació és d'elevat poder motivador per a l'alumnat. No obstant això, cal una acurada preparació per part del docent per a coordinar bé les intervencions dels protagonistes, suggerint l'alternança de rols en la representació amb el propòsit de desenvolupar en els alumnes les actituds de perspectiva àmplia sobre el que senten els altres (coneixement interpersonal).

11.3. Desenvolupament de la unitat

Una vegada realitzada la presentació de la unitat didàctica a través dels procediments descrits en el punt anterior es desenvolupen les fases següents, que estan constituïdes pels elements següents:

a) Què passa?

Les preguntes que s'inclouen en aquesta fase poden contestar-se verbalment i de mode gràfic en les fitxes de treball del quadern, si l'alumnat posseeix les suficients destreses d'escriptura. Les qüestions que es plantegen són

summament senzilles i la gran majoria dels alumnes de la classe les podran contestar sense grans dificultats. El tutor o tutora ajudarà als que ho necessiten en aquest sentit.

Durant el desenvolupament d'aquesta fase també es pot posar en comú les respostes donades a les preguntes formulades, cosa que pot donar lloc a l'elaboració d'algun material complementari: un cartell, unes il·lustracions o missatges que expliquen l'origen dels problemes de comportament.

b) Per què?

En aquesta fase, el professorat animarà a respondre a l'alumnat sobre les causes que expliquen el problema principal que s'està analitzant (el que correspon a l'escena situació central de la unitat) i també les causes que corresponguen a problemes-conflictes afins que s'afigen entorn del tema general. Les respostes donades pels alumnes serviran per a desenvolupar el pensament causal. És important que l'alumnat associe les emocions que es tenen a l'expressió d'aquestes, per exemple, quan un xiquet o xiqueta crida és perquè està enfadat, quan algú somriu és perquè se sent feliç, quan algú està preocupat no vol fer les coses, etc.

c) El que podem fer és ...

En aquesta fase es procedeix de mode semblant a la fase anterior, és a dir, tenint en compte la competència escrita de l'alumnat i posant en comú a través de les successives intervencions dels alumnes i/o dels grups/equips de treball establerts, les respostes que s'han anat produint, i que estan referides a la generació de possibles solucions als problemes-conflictes a l'aula.

Les seqüències didàctiques formades per l'estructura: AL PRINCIPI - QUÈ HA OCORREGUT? AL FINAL poden reforçar-se mitjançant l'ús d'il·lustracions que exemplifiquen diferents situacions conflictives en classe, podent ampliar les que ja s'inclouen en el quadern de treball. Per exemple:

ABANS: un xiquet estava trist i no volia jugar amb ningú.

ARA: aquest xiquet juga alegrement amb dos companys

QUÈ HA OCORREGUT?

Es tracta d'oferir diverses opcions per a fomentar la generació de solucions en l'alumnat (pensament de mitjans-fins).

Poden afegir-se tants exemples de situacions-casos que corresponga d'acord amb les peculiaritats de la dinàmica relacional de la classe i del tipus de comportaments problemàtics propis del grup.

12. ADAPTACIÓ I ATENCIÓ A LA DIVERSITAT

El Programa d'Educació per a la Convivència Escolar està dissenyat amb caràcter general per a tot l'alumnat de l'Educació Primària. No obstant això, en cada centre educatiu hi ha unes peculiaritats en la convivència que exigiran adoptar mesures educatives d'adaptació als elements següents:

- Al tipus de conflictivitat existent al centre.
- A les competències comunicatives de l'alumnat.
- A les necessitats educatives de l'alumnat.

Respecte al primer element, el programa inclou, fonamentalment, els tipus de situacions conflicte següents:

- Disruptivitat general: faltes de disciplina a l'aula, comportament descortès, carreres, espentes, molèsties als companys, incompliment de normes bàsiques de funcionament a l'aula, etc.
- Comportaments agressius: enfrontaments personals, baralles, insults i amenaces, assetjament...
- Comportaments intolerants: marginació de companys, rebuig cultural, etc.

a) Totes les situacions-conflicte són abordades sota el mateix esquema conceptual de la Solució de Problemes (SP) aplicada a la Resolució de Conflictes, i descrita en l'epígraf de la fonamentació del programa. Quan el tutor o tutora considere convenient realitzar les adaptacions a les situacions conflictives de la seua aula o centre escolar, el format metodològic de les fases constitutives del model SP permet introduir les situacions-conflicte que es consideren pertinents seguint els apartats (fases del model) corresponents expressats en cada unitat didàctica. De la mateixa manera, les propostes establides en el quadern de treball de l'alumnat es poden ampliar i enriquir a través dels mitjans audiovisuals que es puguin disposar a l'aula, i també, a través d'una metodologia vivencial que dote de major riquesa didàctica l'anàlisi, la proposta de solucions, i el treball cognitiu realitzat sobre el tema. En aquest sentit, el treball cooperatiu, les posades en comú, el debat grupal, etc. estan perfectament indicades per a optimitzar l'aplicació del programa d'Educació per a la Convivència Escolar. Les activitats gràfiques del quadern en què l'alumnat ha de pintar, associar, escriure... haurien de ser un complement a la metodologia participativa, vivencial i comunicativa que han d'abordar-se els continguts d'aprenentatge de la convivència escolar.

b) Quant a les competències comunicatives que presenten els alumnes de l'aula, han de tindre's en consideració l'adaptació de les tasques/activitats proposades en el quadern. En aquells casos en què l'alumne/a no tinga la competència lectoescriptora suficient, haurà d'adaptar-se les activitats mitjançant respostes orals o reduint el nivell d'exigència de la pregunta-resposta, facilitant-li opcions senzilles de resposta (per exemple: col·locar una creu, assenyalar, associar...). Es poden substituir/modificar tipus d'activitats, per exemple:

- Expressar la resposta verbalment.
- Substituir una resposta escrita per una il·lustració.
- Ampliar les preguntes del quadern a criteri del professor.
- Emprar un quadern d'escriptura complementari per a les respostes de l'alumne.
- Elaborar protocols de registre.
- Rastrear en altres materials gràfics o audiovisuals conflictes semblants als tractats en la unitat.
- Elaborar cartells divulgatius de normes de convivència.
- Proposar campanyes de sensibilització sobre aspectes concrets de la unitat de treball. Per exemple, "Sent més EMPÀTICS".

c) Respecte a les necessitats educatives que presenten els alumnes en funció de la sensorialitat (hipoacusia, ceguesa o deficiència visual), del llenguatge oral, del nivell cognitiu, multiculturalitat o qualsevol altra font de diversitat, també hauran de realitzar-se les oportunes adaptacions perquè el Programa d'Educació per a la Convivència Escolar pugui ser accessible per a ells. En aquest sentit, és aconsellable la col·laboració del professor especialista en Audició i Llenguatge i en Pedagogia Terapèutica, Professor itinerant de l'ONZE, a l'efecte de personalitzar l'adaptació del material i la metodologia.

13. TEMPORALITZACIÓ

El Programa d'Educació per a la Convivència Escolar està estructurat en unitats didàctiques que han de desenvolupar-se en el temps dedicat a la tutoria, d'acord amb la disponibilitat i l'organització horària de cada curs i centre escolar. Cada unitat didàctica pot desenvolupar-se, generalment i amb caràcter general, en dues sessions de 50-60 minuts, tenint en compte que haurà de desenvolupar-se la dinàmica de grups corresponent i complementar-se amb l'emplenament de les activitats proposades en el quadern de treball de l'alumne. No obstant això, aquestes indicacions temporals són flexibles, tenint en compte que el tutor o tutora pot dimensionar l'extensió de la unitat didàctica aportant més recursos educatius que l'enriquisquen. Per exemple, presentacions multimèdia, visionat de seqüències de vídeo, elaboració de cartells, establiment d'equips/grups cooperatius per a desenvolupar tasques generades en l'aprenentatge de la unitat, generalització d'activitats (deures setmanals que cal complir i la posterior revisió), etc. Tot això pot dimensionar l'extensió horària de cada unitat didàctica i aconseguir així, una major eficàcia didàctica.

El programa ha de programar-se per a tot el curs escolar, tenint en compte que una aplicació flexible pot exigir la incorporació de noves situacions-conflicte habituals en el centre educatiu, aplicant la metodologia ja coneguda de la Solució de Problemes aplicada a la Resolució de conflictes interpersonals en què està fonamentada cada unitat didàctica.

ANNEX

MODELS D'UNITATS DIDÀCTIQUES

Primer curs d'Educació Primària
UNITAT 1. ANEM AL COL·LE A PASSAR-S'HO BÉ

Segon curs d'Educació Primària
UNITAT 2. CONVIURE A CLASSE

Tercer curs d'Educació Primària
UNITAT 1. MOLESTAR, PER A QUÈ?

Quart curs d'Educació Primària
UNITAT 3. UNA CLASSE SOROLLOSA

Cinqué curs d'Educació Primària
UNITAT 14. RESPECTANT LES DIFERÈNCIES

Sisé curs d'Educació Primària
UNITAT 9. JO ET RESPECTE I TU EM RESPECTES II

1. ANEM AL COL·LE... A PASSAR-S'HO BÉ!

▼ Acoloreix aquest dibuix.

8

QUÈ PASSA?

▼ Explica el que passa el primer dia de classe.

► Qui plora?

► ¿Qui està content o

contenta? ____

► ¿Qui té amics i

amigues? ____

► I tu, plores?

☐ SÍ

☐ NO

► I tu, estàs content?

☐ SÍ

☐ NO

Per què?

Per què?

► Qui són els teus amics i amigues?

9

És bonic estar a classe, aprendre i passar-s'ho bé.

► Tu aprens?

☐ SÍ

☐ NO

► Què aprens?

▼ Completa:

Aprens a _____

Aprens a _____

Aprens a _____

ALGUNS XIQUETS I
XIQUETES NO APRENEN

A VEGADES ES
PORTEN MAL

A VEGADES UN XIQUET O
XIQUETA ESTÀ TRIST
O TRISTA

10

Un xiquet no vol fer el treball de classe. PER QUÈ?

▼ Acoloreix.

▼ Tria una resposta i escriu-la davall.

☐

Li fa mal el cap.

☐

Està cansat.

☐

No sap.

☐

Està enfadat.

☐

No vol aprendre.

► I tu, fas els treballs de classe? ☐ SÍ ☐ NO

Per què?

11

Una xiqueta es porta mal a classe. PER QUÈ?

▼ Pinta.

▼ Tria una resposta i escriu-la davall.

- ☐ S'ha enfadat amb un company.
- ☐ Vol que tots la mirin.
- ☐ No se n'adona del que fa.
- ☐ Està molt nerviosa.

► I tu, com et portes?

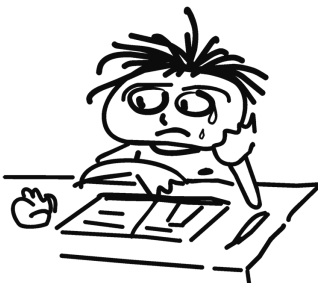
Per què?

12

Un xiquet està trist. PER QUÈ?

▼ Acoloreix.

▼ Tria una resposta i escriu-la davall.

- ☐ No es troba bé.
- ☐ A sa casa ha passat alguna cosa.
- ☐ El professor l'ha bonegat.
- ☐ Un amic li ha dit una cosa.

► I tu, com et sents?

Per què?

13

EL QUE PODEM FER ÉS...

▼ Pinta i contesta les preguntes.

► Què podem fer?

► Què podem fer?

► Què podem fer?

14

AL PRINCIPI

Una xiqueta no volia fer els deures.

AL FINAL

Ara, Anna sí que està fent els deures.

QUÈ HA PASSAT?

▼ Pots escriure una altra resposta.

- ☐ El profe li ha dit: Au! Que tu pots!
- ☐ Un company l'ha ajudada.
- ☐ El profe l'ha bonegada.
- ☐ _____

15

ABANS

Andreu estava molestant Carme.

ARA

Andreu ja no molesta Carme.

QUÈ HA PASSAT?

▼ Pots escriure una altra resposta.

- ☐ El professor l'ha bonegat.
- ☐ Carme li ha dit: "no em molestes per favor!"
- ☐ Un altre company li ha dit a Andreu que no molestara Carme.
- ☐ _____

16

ABANS

Albert està trist.

ARA

Albert està més content.

QUÈ HA PASSAT?

▼ Completa i pinta.

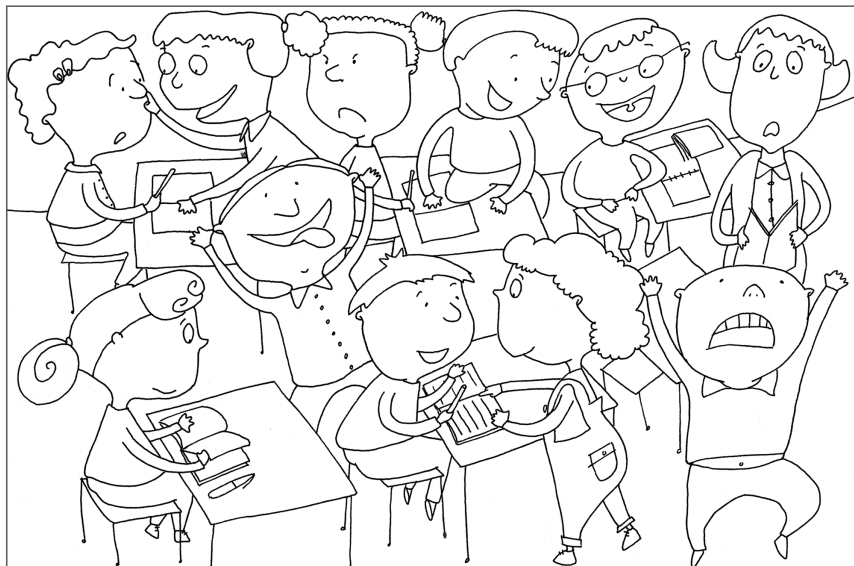
Albert està trist perquè _____

Però ara es troba millor perquè _____

Què li han dit els seus companys?

17

2. CONVIURE A CLASSE

18

EL QUE PASSA ÉS...

▼ Digues què està passant a classe.

▼ Observa la teua classe. Què ocorre?

... plora
... treballa
... molesta
... crida
... pega
... insulta
... ajuda
... està tranquil o
tranquil·la

QUI?

▼ Escriu el seu nom.

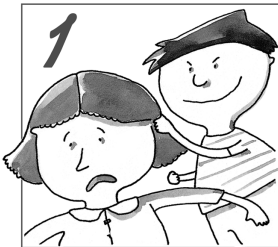
► _____
► _____
► _____
► _____
► _____
► _____
► _____
► _____

19

Què seria bo perquè a classe estiguérem a gust?

Doncs

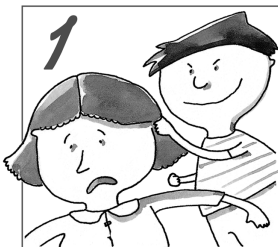
▼ Observa els dibuixos i digues què ocorre:

20

EL QUE ES PENSA

Què pensa cadascú o cadascuna?

▼ Llig:

És molt important saber el que pensem quan fem alguna cosa.
Pensar és com parlar tan baixet que ningú no ens escolta.

► I tu, què penses ara?

21

EL QUE SE SENT

▼ Com se sent cadascú o cadascuna? Tria alguna de les paraules següents i escriu-les davall de cada xiquet o xiqueta.

feliç · esglaiat / esglaiada · enfadat / enfadada · nerviós / nerviosa

22

PER QUÈ?

▼ Acaba aquestes històries.

Aquest xiquet fa
bovades a classe perquè _____

▼ Assenyal·la o afegeix una frase.

› Per a què serveix fer bovades?

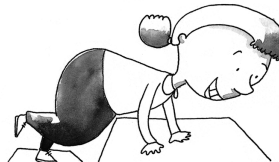
☐

No serveix per a res.

☐

Els altres xiquets no li faran cas.

☐

Aquesta xiqueta està botant
damunt de les cadires i de les tau-
les perquè _____

▼ Assenyal·la o afegeix una frase.

› Per a què serveix botar per les cadires?

☐

No serveix per a res.

☐

Els altres xiquets estaran enfadats.

☐

23

▼ Llig.

A vegades un xiquet o una xiqueta es porta malament a classe i així no estem a gust aprenent. Podem ajudar-lo?

▼ Contesta.

Jo, a vegades, m'enfade molt perquè _____. Alguna vegada
he insultat un company o companya perquè _____

QUÈ PASSARIA SI...?

▼ Escriu noms de companys o companyes i el que pot ocórrer.

SI...

A LESHORES...

Sònia insulta algú, la mestra la castigarà sense esplai.

_____ molesta algú, _____

_____ es burla d'algú, _____

_____ ajuda algú, _____

_____ fa les seues tasques _____

SOLUCIONS BONES

▼ Observa amb atenció l'escena de la classe d'aquesta unitat núm. 2.

- Què és el que no t'agrada de la classe? ► Què haurien de fer els xiquets i xiquetes que estan molestant els altres?

- Què han de fer...?

Elisa _____

Irene _____

El / la profe: _____

Tu: _____

Entre tots els alumnes i el professor o la professora podem buscar **SOLUCIONS BONES** als problemes de la nostra classe.

26

▼ Associa cada solució amb el seu problema.

SOLUCIONS BONES

Demandar perdó.

Serà millor que em tranquil·litze.

Dir-li-ho al professor/a.

Preguntar-li si vol jugar.

ELS PROBLEMES

Una xiqueta està molt nerviosa.

Un xiquet ha entropessat amb un altre.

Un xiquet pega a l'altre.

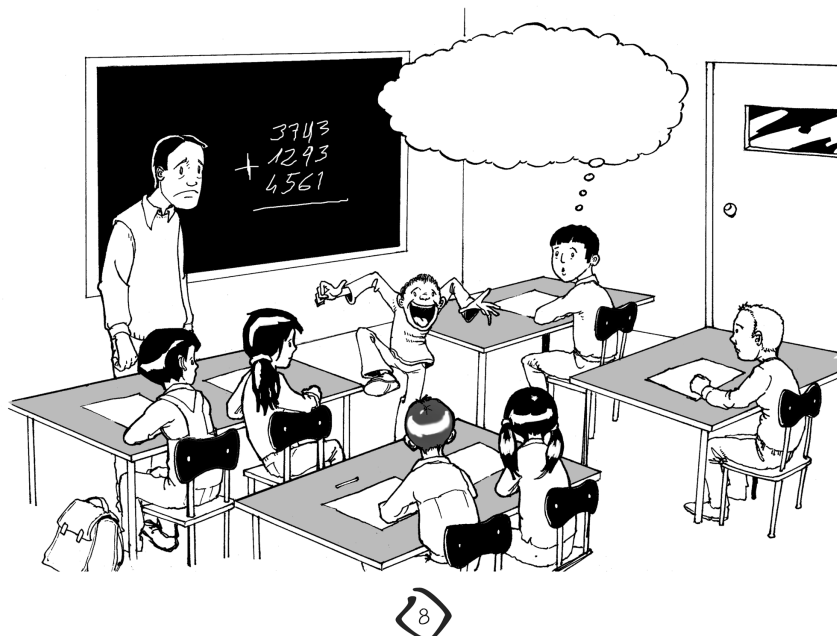
Una xiqueta està sola.

▼ Digues com t'agradaria que fóra la teua classe.

27

1. MOLESTAR, PER A QUÈ?

Què passa?

1. Què passa a la classe? _____

2. Escriu en el globus el que pensa l'altre xiquet.

3. Què fan els altres companys?

Per què?

1. Aquest xiquet està molestant perquè _____

2. Què hauria passat abans de començar a molestar?

- ☐ Li haurien pegat.
- ☐ Li haurien dit...
- ☐ L'haurien espentat.
- ☐ Li / L'... _____
- ☐ _____
- ☐ _____

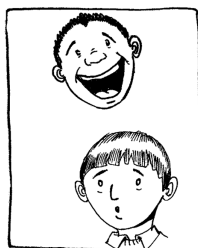
Què passarà?

1. Acoloreix la cara del professor en observar l'embolic que s'organitza.

2. Associa amb una fletxa.

- El bonegarà.
- Estaran molt molestos i descontents.
- Perdrà un poc de pati.
- Se sentirà ofès i possiblement plorarà.

Com solucionar-ho?

1. El xiquet que molesta podria demanar-li a _____ que _____
i després hauria _____

2. Escribe tres coses que hauria de fer el professor per a solucionar el problema.

- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____

3. Escribe tres coses que hauria de fer el xiquet que ha molestat per a solucionar el problema.

- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____

3. UNA CLASSE SOROLLOSA

Què ocorre?

1. Escriu en els globus el que parlen aquests xiquets i xiquetes.

2. Completa les frases.

► Sempre s'arma rebombori quan _____

► Un dels alumnes _____

► Els moments en què més parlen aquests xiquets són _____

3. Quan hi ha molt de guirigall a la teua classe?

18

Per què?

1. Per què els xiquets i xiquetes provoquen tan de rebombori a classe?

Perquè...

☐ No saben guardar silenci.

☐ No se'n recorden, de les normes de la classe.

☐ No fan cas del que diu el profe.

☐ _____

2. Com se sentirà un xiquet o una xiqueta que vol treballar tranquil·lament i no el deixen o la deixen? _____

Què passarà després?

1. Hi ha molt de soroll, què pot ocórrer?

QUÈ DIRÀ? QUÈ FARÀ?

COM SE SENTIRÀ?

19

Anem a solucionar-ho

1. Explica què passa en aquesta escena.

2. Per què la classe està més tranquil·la?

20

Fixa't en el teu comportament

1. Com treballes a classe?

- ☐ Amb atenció.
☐ Parlant alt.
☐ Molestant de vegades a algú.
☐ Estant tranquil o tranquil·la.

2. Si algun company o companya no et deixa treballar, aleshores tu...

Millorant el meu comportament

El que puc fer

1. Tindre en compte aquestes normes o consells:

- ✓ Estar cada dia més temps fent les tasques.
- ✓ Asseure's correctament a la cadira.
- ✓ Parlar, si cal, en veu baixa.
- ✓ Ignorar les "tontades" que puga fer un altre xiquet o xiqueta.

El que puc pensar

1. Pensa en aquesta escena durant uns minuts:

En algunes ocasions has provocat rebombori i soroll a classe. El professor t'ha advertit moltes vegades que no facis soroll. Tu decideixes posar en pràctica açò: **ESTAR TOT EL DIA SENSE ALTERAR L'ORDRE I NO PROVOCAR REBOMBORI.**

I al final del matí li preguntes al teu professor sobre el teu comportament i et felicita.

També un company teu et dona l'enhorabona, perquè has decidit canviar la teua conducta.

Et sents content i continues amb el teu pla de no fer rebombori.

21

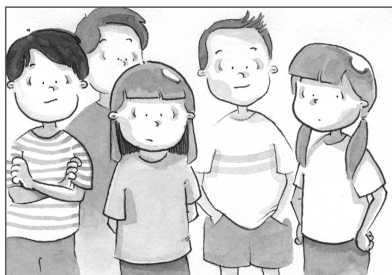
14.

RESPECTANT LES DIFERÈNCIES

Què està passant?

1. Què et crida l'atenció de l'escena 1?

2. Què et crida l'atenció de l'escena 2?

3. Hi ha algun conflicte entre els xiquets?

Explica-ho.

84

Quins són els motius?

1. Llig.

De vegades hi ha problemes perquè un altre company o companya no opina el mateix, o perquè és diferent, o perquè té una altra manera de veure les coses.

2. **TREBALL**
EN
EQUIP

ÉS AQUEST UN MOTIU PERQUÈ HI HAJA PROBLEMES DE COMPORTAMENT AL COL·LEGI? PER QUÈ?

Escriviu les vostres conclusions.

Què pot passar?

1. Quan algú parla i l'altre no escolta.

2. Quan un diu una cosa i l'altre una de diferent.

3. Quan un xiquet és fort i alt i un altre xiquet és més dèbil.

85

Les solucions bones

- ▶ Sigues alt/a, baix/a, bonic/a, lleig/lletja, intel·ligent, senzill, amable...
- ▶ Digues les teues opinions, les "teues coses" amb respecte.
- ▶ Tingues una manera de ser diferent.
- ▶ Tingues aficions diferents a les meues.

EL JOC D'OPINAR CONEIXENT-SE MÉS

Per parelles, cadascú li conta al company o companya durant 5 minuts com és, què fa, què li agrada... i després a l'inrevés: un escolta i l'altre li conta "les seues coses".

En acabar, en cercle, cada xiquet/a diu "coses" del seu company/a.

86

I el teu comportament?

1. Contesta aquestes preguntes.

▶ Quan algú em parla, jo escolte.	☐ Clar que sí	☐ Bé, depén	☐ No
▶ Està bé que cadascú pense de manera distinta.	☐ Clar que sí	☐ Bé, depén	☐ No
▶ Jo puc ser amic o amiga de tots.	☐ Clar que sí	☐ Bé, depén	☐ No
▶ Si no estic d'acord amb el que tu dius, m'enfade molt.	☐ Clar que sí	☐ Bé, depén	☐ No
▶ De vegades pense: em "ficaré" amb aquest/a que és més xicotet/a.	☐ Clar que sí	☐ Bé, depén	☐ No
▶ Quan algú parla, l'escolte.	☐ Clar que sí	☐ Bé, depén	☐ No

87

Per a conviure millor

Puc dir i fer

- ▶ Escolta a qui et parla.
- ▶ Parla a qui t'escolta.
- ▶ Respecta tots els companys.
- ▶ Sigues amable.
- ▶ No t'enfades quan algú no opine igual que tu.

Puc pensar...

Mostrar-se tolerant amb tots és respectar les diferències que cada xiquet i xiqueta té.

Jo sóc capaç de ser...

- ▶ DIALOGANT
- ▶ AMABLE
- ▶ TOLERANT

Em puc sentir

- Dibuixa la teua cara feliç.

Per a recordar

- Retola algunes de les coses escrites en l'apartat PUC DIR I FER.

▶ ESCOLTA A

▶

▶

▶

▶

9. JO ET RESPECTE I TU EM RESPECTES II

Esteve ha tingut la precaució de no espantar Sofia en entrar a classe. Ignasi hui no li ha estirat del monyo a Sònia. Carme parla amb Betlem i no diu "paraulotes". Xavi li ha tornat de seguida la pilota a Lluís i, a més, li l'havia demanada per favor.

Esteve li ha fet un espentó a Sofia en entrar a classe. Ignasi li ha estirat del monyo a Sònia per fer-la plorar. Carme li ha dit a Betlem "cara de...". Xavi li ha furatat la pilota a Lluís i no li la vol tornar.

54

Quins són els motius?

PER QUÈ?

1. El que Sofia farà és _____

2. El que Sònia farà és _____

3. El que Betlem farà és _____

4. El que Lluís farà és _____

5. T'imagines una classe així? Què passarà? _____

55

Les solucions bones

1. Què faries tu si fores...

SOFIA

ESTEVE

SÒNIA

IGNACI

BETLEM

CARME

LLUÍS

XAVI

I el teu comportament?

● Sigués sincer o sincera.

► Fas el mateix que Esteve?

☐ SÍ

☐ NO

☐ DE VEGADES

Amb qui? _____ Per a què? _____

Com se sent l'altra persona? _____

► Fas el mateix que Ignaci?

☐ SÍ

☐ NO

☐ DE VEGADES

Amb qui? _____ Per a què? _____

Com se sent l'altra persona? _____

► Fas el mateix que Carme?

☐ SÍ

☐ NO

☐ DE VEGADES

Amb qui? _____ Per a què? _____

Com se sent l'altra persona? _____

► Fas el mateix que Xavi?

☐ SÍ

☐ NO

☐ DE VEGADES

Amb qui? _____ Per a què? _____

Com se sent l'altra persona? _____

BIBLIOGRAFIA

- Alonso Tapia, J.** (2005): *Motivar en la escuela, motivar en la familia*. Madrid: Ediciones Morata.
- Alzate Sáez de Heredia, R.** (1997): Resolución de conflictos en la escuela. *Innovación Educativa*. Nº 7; pp. 107-122.
- Alzate Sáez de Heredia, R.** (1998a): Violencia en la escuela. Los programas de resolución de conflictos en el ámbito escolar. Organización y gestión educativa. *Revista del Forum Europeo de administración de la Educación*. Nº 4; pp. 14-18.
- Alzate Sáez de Heredia, R.** (1998b): Resolución de conflictos en el aula. En ALZATE, R. (Coord.): *Análisis y resolución de conflictos. Una perspectiva psicológica*. Bilbao. Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco; pp. 255-280.
- Alzate Sáez de Heredia, R.** (2000): *Resolución del conflicto I y II. Programa para Bachillerato y Educación Secundaria. Recursos e instrumentos psico-pedagógicos*. Madrid. Ediciones Mensajero.
- Avilés Martínez, J. M.** (2003): *Bullying. Intimidación y maltrato entre el alumnado*. Bilbao: Stee-eilas.
- Ballester, F. y Calvo, A.** (2007): *Cómo elaborar planes para la mejora de la convivencia*. Madrid: EOS.
- Becoña, E. y Gutiérrez-Moyano, M.** (1987): Las terapias de solución de problemas. *Revista Española de Terapia del Comportamiento*, 5; 89-118.
- Becoña, E.** (1993): Técnicas de solución de problemas. En F. J. Labrador, J. A. Cruzado y M. Muñoz (Eds.). *Manual de técnicas de modificación y terapia de conducta*. Madrid: Pirámide.
- Beltrán, J. y Carbonell, J. L.** (1999): *Estrategias para la solución de conflictos: materiales de apoyo al programa Convivir es vivir*. Vol. II. Madrid: MEC. Dirección Provincial de Madrid.
- Beltrán, J. y otros** (1999a): *Convivir es vivir*. Informe de Evaluación. Madrid: Consejería de Educación.
- Beltrán, J. y otros** (1999 b): *Estrategias para la solución de conflictos*. Madrid: Ministerio de Educación y Cultura.
- Bisquerra, R.** (2000): *Educación Emocional y bienestar*. Barcelona: CissPraxis.
- Bisquerra, R.** (2003). Educación emocional y competencias básicas para la vida. *Revista de Investigación Educativa*, 21(1); p. 7-43.
- Bisquerra, R.** (2005). Marco conceptual de la orientación psicopedagógica. *Revista Mexicana de Orientación Educativa*, 6. Disponible en: <http://www.remo.ws>
- Blanco, M.** (2001): *Educación intercultural*. Madrid: EOS.
- Boqué, M.C.** (2005): *Tiempo de mediación*. Barcelona: CEAC-Planeta.
- Brandoni, F.** (1999): *Mediación escolar. Propuestas, reflexiones y experiencias*. Buenos Aires: Paidós.
- Campo, A.** (2001): Convivencia y organización escolar. *Cuadernos de Pedagogía*, Nº 304; p. 30-35. Barcelona.

- Calvo, A. y Ballester, F.** (2007): *Acoso escolar: Procedimientos de intervención*. Madrid: EOS.
- Carrascosa, Mª J. y Martínez. B.** (1998): *Cómo prevenir la indisciplina*. Madrid: Escuela Española.
- Carreras, Ll. et al.** (2001): *Cómo educar en valores*. Madrid: Narcea.
- Casamayor, G.** (Coord.) **et al.** (1998): *Cómo dar respuesta a los conflictos. La disciplina de la enseñanza secundaria*. Barcelona: Graó.
- CC.OO.** (2005): *Proyecto Atlántida*. Madrid.
- Cerezo, F.** (Coord.) (1997): *Conductas agresivas en la edad escolar. Aproximación teórica y metodológica. Propuestas de intervención*. Madrid: Pirámide.
- Cerezo, F.** (2001): *La violencia en las aulas. Análisis y propuestas de intervención*. Madrid: Pirámide.
- Cerezo, F.** (2005): *La violencia en la escuela*. Ponencia presentada al IX Seminario Internacional sobre Biología y Sociología de la Violencia. Centro Reina Sofía para Estudios de la Violencia. Valencia. Actas del Congreso (203-209).
- Cerezo, F.** (2006): Violencia y victimización entre escolares: El *Bullying*. Estrategias de identificación y elementos para la intervención a través del Test Bull-S. *Revista Electrónica de Investigación Psicoeducativa*, N° 9, Vol 4 (2); pp. 333-352.
- Cerezo, F. y Esteban, M.** (1992): La dinámica *bully-víctima* entre escolares. Diversos enfoques metodológicos. *Revista de Psicología Universitas Tarraconensis*, Vol. XIV, 2; pp. 131-145.
- Colell, J. y Escudé, M.** (2006): El acoso escolar: Un enfoque psicopatológico. *Anuario de Psicología Clínica y de la Salud*, 2; 9-14.
- Defensor del Pueblo** (2000): *Informe sobre violencia escolar: el maltrato entre iguales en la Educación Secundaria Obligatoria*. Elaborado por C. del Barrio, E. Martín, I. Montero, L. Hierro, I. Fernández, H. Gutiérrez y E. Ochaíta, por encargo del Comité Español del UNICEF. Madrid: Publicaciones de la Oficina del Defensor del Pueblo.
- De la Fuente, A., Peralta, F.J. y Sánchez, M.D.** (2006): Valores sociopersonales y problemas de convivencia en la educación secundaria. *Revista Electrónica de Investigación Psicoeducativa*, N° 9 (4), 2; pp. 171 y ss.
- Del Barrio, C., Almeida, A., Van der Meulen, K. y Gutiérrez, H.** (2003): Representaciones acerca del maltrato entre iguales, atribuciones emocionales y percepción de estrategias de cambio a partir de un instrumento narrativo: SCAN-Bullying. *Infancia y Aprendizaje*, 26 (1), 63-78.
- Del Barrio, C., Martín, E., Montero, I., Gutiérrez, H., Fernández, I.** (2003): La realidad del maltrato entre iguales en los centros de secundaria españoles. *Infancia y Aprendizaje*, 26(1); 25-47.
- Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya** (2003): *La convivència en els centres docents d'ensenyament secundari. Programa y propostes pedagògiques*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Díaz-Aguado, M^a. J.** (Dir.) (1994): *Todos iguales, todos diferentes*. Madrid: ONCE.
- Díaz-Aguado, M^a. J.** (1995): Educación intercultural y desarrollo de la tolerancia. *Revista de Educación*. N° 307; pp. 163-183.

- Díaz-Aguado, M^a. J.** (1996). *Escuela y tolerancia*. Madrid: Pirámide.
- Díaz-Aguado, M^a. J.** (1999): Igualdad y diversidad. De la educación compensatoria a la educación intercultural. *Psicología Educativa*, 5,2; pp. 115-140.
- Díaz-Aguado, M^a. J. y Andrés, M. T.** (1999): Aprendizaje cooperativo y educación intercultural. *Psicología Educativa*, 5,2; pp. 140-200.
- Díaz-Aguado, M^a. J.** (1999): *Programas de educación para la tolerancia y prevención de la violencia juvenil*. Instituto de la Juventud. Madrid. Ministerio de Asuntos Sociales.
- Díaz-Aguado, M^a. J.** (2002): *Educación intercultural y aprendizaje cooperativo*. Madrid: Pirámide.
- Díaz-Aguado, M^a. J. Martínez, R. y Martín, G.** (2004): *La violencia entre iguales en la escuela y en el ocio. Estudios comparativos e instrumentos de evaluación*. Instituto de la Juventud. Madrid.
- Durán, M. A.; Extremera, N. y Rey, L.** (2005): *Burnout y Engagement* en el marco de la Experiencia Piloto para la Adaptación a los Créditos Europeos. En J. Romay Martínez y R. García Mira (Eds), *Psicología Social y Problemas Sociales* (pp741-749). Madrid: Biblioteca Nueva.
- D’Zurilla, T. J. y GOLDFRIED, M. R.** (1971): Problem solving and behavior modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78; 107-126.
- D’Zurilla T. J.** (1993): *Terapia de resolución de conflictos: Competencia social, un nuevo enfoque en la intervención clínica*. Bilbao: DDB.
- D’Zurilla T. J. y Nezu, A. M.** (1990): Development and preliminary evaluation of the social problem solving inventory: *Psychological Assessment*, 2; 156-163.
- Elzo, J.** (2001): *Por una sociología de la violencia escolar*. Ponencia presentada en I Congreso de Educación para la Convivencia. Vitoria.
- Ellis, A. y Grieger, R.** (1981): *Manual de Terapia Racional Emotiva*. Bilbao: DDB.
- Federación de enseñanza de CC.OO.** (2001): *Convivencia escolar: un enfoque práctico*. Madrid. Publicaciones de la Federación de Enseñanza de CC.OO. N° 4. Política educativa.
- Fernández, I.** (1998): *Prevención de la violencia y resolución de conflictos. El clima escolar como factor de calidad*. Madrid: Narcea.
- Fernández, I.** (1998): *Un día más. Materiales didácticos para la Educación en Valores en ESO*. Madrid. Oficina del Defensor del Menor de la Comunidad de Madrid.
- Fernández, I.** (Coord.) (2000a): *Guía para la convivencia en el aula*. Monografías Escuela Española. Barcelona: Cisspraxis.
- Fernández, I.** (2000b): Convivencia y Disciplina. En “Educar para la Paz y la resolución de conflictos”. Biblioteca Básica para el profesorado. *Cuadernos de Pedagogía*. Barcelona: Cisspraxis.
- Fernández, I.** (2000c): ¿A quién le toca la convivencia? *Organización y Gestión Educativa*. N° 4; pp. 9-12
- Fernández, M.** (2001): El sistema educativo y la convivencia cívica. *Cuadernos de Pedagogía*, N° 304; p. 12-17. Barcelona.

- Fernández, I. y Orlandini, G.** (2001): La ayuda entre iguales: Un proyecto de innovación que implica a toda la comunidad. *Cuadernos de Pedagogía*. Nº 304; pp. 97-100.
- Fernández, I., Villaoslada, E. y Funes, S.** (2002): *Conflicto en el centro escolar. El modelo de 'alumno ayudante' como estrategia de intervención educativa*. Madrid: Editorial Los libros de la Catarata.
- Fernández, I. et al.** (1991): *Violencia en la escuela y en el entorno social. Una aproximación didáctica*. Madrid: CEP de Villaverde.
- Fernández, I.** (2006): *La educación entre pares: Los modelos del alumno ayudante y mediador*. Milenio, revista digital profes.net
- Galtung, J.** (1998): *Tras la violencia, 3R: reconstrucción, reconciliación, resolución*. Bilbao: Gernika Gogoratuz.
- García Bacete, F. y Doménech, F.** (2000): *Motivación, aprendizaje y rendimiento escolar*. Disponible en <http://reme.uji.es/remesp.html>
- García Correa, A.** (1997): La violencia juvenil en EE.UU. y Reino Unido. *Escuela Española*, nº 3.329; 13. Madrid.
- García Correa, A.** (1998): Un aula pacífica para una cultura de la paz. *Revista Electrónica Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, Vol. 1; Nº 1.
- García, J., De la Fuente, E.I. y De la Fuente, L.** (2001): Las actitudes hacia la justicia como mediadores del efecto de un peritaje psicológico sobre las decisiones de legos en un caso de homicidio. *IV Congreso Iberoamericano de Psicología Jurídica*, Madrid, 7-10 Noviembre.
- García, M., De la Fuente, J., Justicia, F. y cols.** (2002): *Autorregulación del aprendizaje en el aula*. Sevilla: Consejería de Educación. Junta de Andalucía.
- Gil, M. D., Llácer, M. D. y Miranda, A.** (1992): Comparación de dos programas para el entrenamiento de los escolares rechazados y olvidados. En T. Bonet (Comp.). *Problemas psicológicos en la infancia*. Valencia: Promolibro-Cinteco.
- Girard, K. y Koch, S.** (1997): *Resolución de conflictos en la escuela*. Buenos Aires: Granica.
- Gómez Alonso, J.** GRUPO C.R.E.A. U. DE BARCELONA (2002): Convivencia y conflicto. *VI Encuentro de profesionales de la orientación escolar*. Aranjuez, 28 de mayo de 2002.
- González, R., Montoya, I., Casullo, M^a, y Bernabeu, J.** (2002): Relación entre estilos y estrategias de afrontamiento y bienestar psicológico en adolescentes. *Psicothema*, Vol. Nº 2; pp. 363-368.
- GVA.** Consellería de Educación (2005): *Plan PREVI*. Valencia
- Jadue, G.** (2006): *Algunos efectos de la ansiedad en el rendimiento escolar*. Universidad Austral de Chile. Facultad de Filosofía y Humanidades. Valdivia.
- Jares, X. R.** (1996): El conflicto naturaleza y función en el desarrollo organizativo. En Jares, X. (1997): El lugar del conflicto en la organización escolar, en *Revista Iberoamericana de Educación*, Nº 15.
- Jares, X.R.** (2001): *Educación y conflicto. Guía de educación para la convivencia*, Madrid: Popular.
- Jares, X. R.** (2005): *Educar para la paz en tiempos difíciles*. Bakeaz.

- Johnson, D. W. y Johnson, R.** (1991): *Learning together and alone: Cooperation, competition and individualization*. New Jersey: Prentice Hall.
- Johnson, D. y Johnson, R.** (1999): *Cómo reducir la violencia en las escuelas*. Buenos Aires: Paidós.
- Kohlberg, L.** (1987): *Psicología del desarrollo moral*. Barcelona: Paidós
- Herrero Yuste, C.** (2006): *La Mediación Escolar Como Alternativa Crítica*. http://www.gh.profes.net/especiales2.asp?id_contenido=40428
- Iriarte, C., Alonso, N. y Sobrino, A.** (2006): Relaciones entre el desarrollo emocional y moral a tener en cuenta en el ámbito educativo: Propuesta de un programa de intervención. *Revista Electrónica de Investigación Psicoeducativa*, 4(1); pp. 43-64.
- Ledererach, J. P.** (1998): *Construyendo la paz: Reconciliación sostenible en sociedades divididas*. Bilbao: Gernika Gogoratuz
- Martín, E., del Barrio, C., Fernández, I.** (2002): *Conflictos escolares y calidad de la enseñanza*. En AAVV *Informe educativo 2001: la calidad del sistema educativo*. Madrid: Santillana.
- Martínez Paredes, M.** (1992): *Aplicaciones del entrenamiento en habilidades sociales en prevención primaria. Estudio de los efectos diferenciales de la aplicación de un programa dirigido a madres e hijos*. Universidad de Murcia. Tesina de Licenciatura no publicada.
- Melero, J.** (1993): *Conflictividad y violencia en los centros*. Madrid: Siglo XXI.
- Meinchenbaum, D. H.** (1981): Una perspectiva cognitivo-comportamental del proceso de socialización. *Análisis y Modificación de Conducta*, N° extraordinario; 85-114.
- Monjas, I.** (1994, 1999): *Programa de entrenamiento en habilidades de interacción social*. PEHIS. Madrid: CEPE.
- Moore, C.** (1995): *El proceso de Mediación*. Buenos Aires: Granica.
- Moos, R. H., Moos, B. S. y Trickett, E. J.** (1988): *Escalas de Clima Social*. Madrid: TEA.
- Moreno, J. M.** (1998): *Comportamiento Antisocial En Los Centros Escolares: Una Visión desde Europa, Revista Iberoamericana de Educación*. Madrid: UNED.
- Moreno, J.M. y Torrego, J.C.** (1999a): *Resolución de conflictos de convivencia en centros escolares*. Madrid: UNED, Colección de Educación Permanente.
- Morollón, M.** (2001): Una panorámica sobre la convivencia en los centros escolares. *Cuadernos de Pedagogía*, N° 304, p. 42-54. Barcelona.
- Negrillo, M. D.** (2002): *Intervención en los problemas de convivencia escolar*. Universidad Rovira i Virgili (Tarragona). Tesis doctoral no publicada,
- Nezu, A. M. y D’Zurilla, T. J.** (1989): Social problem solving and negative affective conditions. En P. C. Kendall y D. Watson (Comps.). *Anxiety and depression: distinctive and overlapping features*. San Diego. California: Academic Press.
- Nezu, A. M. y Nezu, C. M.** (1991): Entrenamiento en solución de problemas. En V. E. Caballo (Ed.). *Manual de técnicas de terapia y modificación de conducta*. Madrid: Siglo XXI.

- Olweus, D.** (1998): *Conductas de acoso y amenaza entre escolares*. Madrid: Morata.
- Ortega, R.** (1992): Relaciones interpersonales en la educación. El problema de la violencia escolar en el siglo que viene. *Revista de Educación y Cultura* 14; 23-26.
- Ortega, R.** (1997): El proyecto Sevilla Anti-violencia Escolar. Un modelo de intervención preventiva contra los malos tratos entre iguales. *Revista de Educación*, 313.
- Ortega, R. y otros.** (1998): *La Convivencia Escolar: qué es y cómo abordarla*. Sevilla: Consejería de Educación y Ciencia. Pp. 143-158.
- Ortega, R. y otros.** (2000): *Educación para prevenir la violencia*. Madrid: Antonio Machado Libros.
- Ortega, R., Del Rey, R.** (2001): Aciertos y desaciertos del proyecto Sevilla Anti-violencia Escolar (SAVE). *Revista de Educación*, 324: 253-270.
- Ortega, R., y Del Rey, R.** (2003): «El proyecto anti-violencia escolar: Andave». En *Boletín del Colegio de Doctores y Licenciados de Madrid*, pp. 17-23.
- Ortega, R. y Gómez, P.** (2002): *Estrategias educativas para la prevención de la violencia. Mediación y diálogo*. Madrid: Cruz Roja Juventud.
- Paniego, J.** (1999): *Cómo educar en valores: Métodos y técnicas para desarrollar actitudes y conductas solidarias*. Madrid: Editorial CCS.
- Pelechano, V.** (1984): Inteligencia social y habilidades interpersonales. *Análisis y Modificación de Conducta*, 10; 393-420.
- Pérez, C.** (1996): La mejora del comportamiento de los alumnos a través del aprendizaje de normas. *Revista de Educación*, 310; pp. 361-378.
- Pikas, A.** (1975): Treatment of mobbing in school. Principles and the results of the work of an anti-mobbing group. *Scandinavian Journal of Education Research*, 19; 1-12.
- Pujolàs, P.** (2001): *Atención a la diversidad y aprendizaje cooperativo en la educación obligatoria*. Archidona: Aljibe.
- Sastre Villarrasa, G. y Moreno Marimon, M.** (2002): *Resolución de conflictos y aprendizaje emocional*. Barcelona: Gedisa.
- Segura, M.** (2005): *Enseñar a convivir no es tan difícil*. Bilbao: Descleé de Brouwer.
- Segura, M. y Arcas, M.** (2004). *Relacionarnos bien*. Madrid: Narcea.
- Segura, M. y Arcas, M.** (2004). *Relacionarnos bien. Programa de competencia social para niñas y niños de 4 a 12 años*. Madrid: Narcea.
- Serrano, I.** (1996): *Agresividad infantil*. Madrid: Pirámide.
- Spivack, G., Platt, J. J. y Shure, M. B.** (1976): *The problem-solving approach to adjustment*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Trianes, M.V.** (1995): Educación de competencia para las relaciones interpersonales en niños de compensatoria. *Infancia y Sociedad*, 27-28; pp. 262-282.

- Trianes, M.V. y Fdez- Figarés, C.** (2001): *Aprender a ser personas y a convivir*. Bilbao: DDB.
- Trianes, M.V. y Muñoz, A.** (1994): *Programa de Desarrollo Afectivo y Social en el aula*. Málaga: Delegación de Educación.
- Trianes y Muñoz, A.** (1997): Prevención de la violencia en la escuela: una línea de intervención. *Revista de Educación*, 313; pp. 121-142.
- Torrego, J.C.** (1998): Análisis de la problemática de convivencia y fases para la organización de la convivencia, *Organización y gestión educativa*, 4; pp. 19 - 31.
- Torrego, J.C.** (2000a): *La resolución de conflictos de convivencia en centros escolares. Una propuesta de formación del profesorado basada en el centro*. Tesis Doctoral inédita, UNED.
- Torrego, J.C. (coord.)** (2000, b): *Mediación de conflictos en Instituciones Educativas: manual para la formación de mediadores*. Madrid: Narcea.
- Torrego, J. C.** (2001 a): Nuevos enfoques de actuación ante el conflicto y la convivencia escolar. En Fernández Isabel (coord.). *Guía para la convivencia en el aula*. Madrid: Escuela Española.
- Torrego, J. C.** (2001b): Modelos de regulación de la convivencia, *Cuadernos de Pedagogía*, nº 304; pp. 20-28.
- Torrego, J.C. y Funes, S.** (2000): El proceso de mediación escolar en los IES de la Comunidad de Madrid, Madrid, *Organización y gestión educativa*, 4; pp. 40-43.
- Torrego, J.C. y Moreno, J.M.** (2001): *Resolución de conflictos de convivencia*. Proyecto Atlántida, Federación de Enseñanza de Comisiones Obreras y Federación de Padres y Madres Giner de los Rios.
- Trianes, M.V.** (1996): *Educación y competencia Social: Un programa en el aula*. Málaga: Ediciones Aljibe.
- Trianes, M^a. V^a.** (2000): *La violencia en contextos escolares*. Málaga: Aljibe.
- Tuvilla Rayo, J.** (2004): *Cultura de paz. Fundamentos y claves educativas*. Bilbao: Desclée de Brower.
- Uranga M.** (coord), (1994): Transformación de conflictos y Mediación como propuesta de desarrollo de la educación para la paz en el sistema educativo vasco. Ed. Gernika Gogoratuz. Guernica, Centro de Investigación por la Paz.
- Uranga, M.** (1998): Mediación, negociación y habilidades para el conflicto en el marco escolar, en Casamayor (coord.). *Cómo dar respuesta a los conflictos. La disciplina de la enseñanza secundaria*, Barcelona: Graó; pp. 143-159.
- Uranga, M.** (2000): Al andar se hace el camino, Madrid. *Rev. Organización y Gestión Educativa*, nº 4.
- Urbain, E. S. y Kendall, P. C.** (1980): Review of social-cognitive problem-solving intervention with children. *Psychological Bulletin*, 88(1), 109-143.
- Vallés, A.** (1994): *Motivación para aprender*. Madrid: CEPE.
- Vallés, A.** (1997): *Modificación de la Conducta problemática del alumno*. Alcoy: Marfil.
- Vallés, A.** (1999): *Programa de Resolución de Conflictos interpersonales*. Madrid: EOS.
- Vallés. A.** (2001): *Clima de Clase*. Lima: Ed. Libro Amigo.

Vallés, A. (2001): *Clima de Clase*. Lima: Ed. Libro Amigo.

Vallés A. y Vallés, C. (1996): *Las habilidades sociales en la escuela*. Madrid: EOS.

Van der Meulen, K., Soriano, L., Granizo, L., Del Barrio, C., Kor, S. y Schafer, M. (2003): Recordando el maltrato entre iguales en la escuela: consecuencias e influencia en la actuación del profesorado. *Infancia y Aprendizaje*, 26(1), 49-62.

Vinyamata, E. (2001). *Conflictología. Teoría y práctica en resolución de conflictos*. Barcelona: Ariel Practicum.

Vinyamata, E. (coord.) (2003): *Aprender del conflicto*. Barcelona: Graó.

Vinyes, J. (2005): *Conflictos en los centros educativos*. Barcelona: Graó.

VV.AA. (1999): Programa CONVIVIR ES VIVIR: http://www.comadrid.es/dat_oeste/convivir.htm

Zaitegi, N. (2000): Herramientas para la gestión de la convivencia en el centro. *Organización y Gestión Educativa*. N

Editorial Marfil